

ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Курс лекцій

Кашина Г.С., Сергієнко В.П.

Луцьк 2010

УДК 37.091.26(175.8)

ББК 74.580.28 я73

К 95

Рецензенти:

Дворецька Л.П. – начальник відділу змісту природничо-математичних навчальних предметів Українського центру оцінювання якості освіти

Корець М.С. – директор Інституту гуманітарно-технічної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

Упорядники - автори:

Кашина Ганна Сергіївна, Сергієнко Володимир Петрович

К 95 Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України. Курс лекцій:
навч. посіб. / Г.С. Кашина, В.П. Сергієнко. - Луцьк, 2010. - 115 с.

Посібник містить курс лекцій нової навчальної дисципліни «Основи зовнішнього незалежного оцінювання». У посібнику узагальнено вітчизняний та закордонний досвід впровадження стандартизованого тестування, зародження та розвиток зовнішнього незалежного оцінювання в Україні, організації та проведення ЗНО, опрацювання та представлення результатів тестування, структур, змісту та прикладів тестових завдань.

Посібник містить навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогів-практиків, працівників системи підвищення кваліфікації вчителів, студентів педагогічних навчальних закладів.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри комп'ютерної інженерії Інституту інформатики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 1 від 27.08.2010 р.)

УДК 37.091.26(175.8)

ББК 74.580.28 я73

© Кашина Г.С., Сергієнко В.П.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
I. ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	5
II. ЗОВНІШНЄ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЯК СКЛАДНИК СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	22
III. СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ АБІТУРІЄНТІВ	36
III. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ	45
IV. УЧАСНИКИ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	59
V. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	68
VI. ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	75
VII. ОПРАЦЮВАННЯ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	83
VIII. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ (на прикладі тесту з фізики 2010 р.).....	92
IX. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	105
ЛІТЕРАТУРА.....	110
РЕСУРСИ	112
АДРЕСИ ГОЛОВНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	113

ПЕРЕДМОВА

Проведення зовнішнього оцінювання є важливою подією в суспільно-політичному житті української держави. Зовнішнє незалежне оцінювання – одна з найпоширеніших у світі та ефективних систем оцінювання навчальних досягнень учнів, яка дозволяє провести як підсумкову атестацію, так і селекцію для вищих навчальних закладів. Результати зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти є основою для вироблення освітньої стратегії і тактики, оцінювання роботи закладів освіти зокрема й освітніх систем в цілому.

Перехід до вступу у вищі навчальні заклади за результатами зовнішнього незалежного оцінювання зумовила потребу вивчення дисципліни «Основи зовнішнього незалежного оцінювання» студентами педагогічного вузу. Ця дисципліна складає основу теоретичної бази, без якої неможливе повноцінне вивчення дисциплін циклу «Освітні вимірювання».

За допомогою навчального посібника «Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України» студенти мають можливість оволодіти програмним матеріалом з основ зовнішнього незалежного оцінювання. У посібнику приділяється увага теоретичним питанням запровадження стандартизованого тестування в Україні та інших країнах, практичним питанням організації та проведення ЗНО, опрацюванню та представленню результатів тестування, структурі та змісту тестів, розглянуто різні типи тестових завдань.

Використання посібника разом із дистанційним курсом з дисципліни «Основи зовнішнього незалежного оцінювання» (<http://www.moodle.ii.npu.edu.ua>) забезпечить якісну підготовку майбутніх учителів із освітніх вимірювань, а також підвищення кваліфікації викладачів у галузі теорії і практики проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

I. ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Із XIX сторіччя, коли універсальна система початкової освіти в багатьох країнах отримала законодавчу базу, освіта стала головним елементом формування нації – держави. У сучасному світі проблема якості освіти набуває особливої актуальності для всіх держав. Суспільства повною мірою усвідомлюють важливість набуття якісної освіти для випереджального розвитку країни.

Одним із основних елементів забезпечення якості освіти є зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) навчальних досягнень учнів. Зовнішнє незалежне оцінювання – одна з найпоширеніших у світі та ефективних систем оцінювання навчальних досягнень учнів, яка дозволяє провести як підсумкову атестацію, так і селекцію для вищих навчальних закладів.

Основними передумовами запровадження зовнішнього незалежного оцінювання в Україні було проголошення Національною доктриною розвитку освіти доступність до якісної освіти для всіх громадян України. Визначення головною метою української системи освіти – створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування поколінь, які здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Одним із пріоритетів державної політики в розвитку освіти визначається створення однакових можливостей для дітей і молоді у здобутті якісної освіти.

Наприкінці XX ст. одним з найгостріших питань здобуття освіти в Україні стала проблема вступу молоді до ВНЗ, зокрема через необ'єктивність оцінювання навчальних досягнень абітурієнтів, застарілі технології вступних випробувань у формі усних і письмових екзаменів з певних предметів, існування корумпованих схем зарахування студентів до вищих навчальних

закладів. Це викликало збурення в суспільстві, протидію корупційним проявам вступної кампанії, що в кінцевому результаті привело окремі провідні університети до намагання запровадити у себе антикорупційні заходи щодо вступу до навчальних закладів: перехід до письмових форм екзаменів, відкрите для громадськості їх проведення, телетрансляція ходу екзаменів з аудиторій, запровадження тестових технологій на вступних іспитах тощо.

Соціологічне дослідження щодо ставлення молоді до випускних і вступних екзаменів напередодні запровадження зовнішнього незалежного тестування (Центр "Соціальний моніторинг", 2002 р.) показало, що дві третини опитаних вважали їх непрозорими і необ'єктивними, а практику їх проведення такою, що потребує істотного реформування. Більшість учнів і студентів прихильно ставилися до того, щоб результати випускних іспитів зараховувалися як вступні. Крім того, більше половини опитаних висловлювали думку, що незалежне оцінювання поліпшить прозорість системи вступу до ВНЗ і сприятиме об'єктивному оцінюванню навчальних досягнень абітурієнтів.

У 1999 році Міжнародний фонд (МФ) "Відродження" ініціював передпроектне дослідження з незалежного тестування, яким передбачалося опрацювання нових технологій вступних іспитів як антикорупційних заходів. Головною його метою було вивчення світового досвіду проведення тестування при вступі до ВНЗ, а також узагальнення існуючої вітчизняної практики використання тестів у провідних університетах України (НУ "Києво-Могилянська академія" (НУКМА), Київський національний університет ім. Т. Шевченка (КНУ), Львівський національний університет ім. І. Франка (ЛНУ), Одеський педагогічний університет ім. І. Мечнікова (ОДПУ), Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди (ХНПУ)). Згодом ця актуальна ініціатива розгорнулася в проект фонду "Центр тестових технологій", який започаткував системну

роботу з вивчення умов і можливості запровадження незалежного оцінювання абітурієнтів при вступі до ВНЗ.

У 2002 році між МФ "Відродження", Міністерством освіти і науки та Академією педагогічних наук України була укладена угода про співпрацю в цьому напрямі. Цим фактично був започаткований широкомасштабний педагогічний експеримент із запровадження зовнішнього незалежного оцінювання абітурієнтів на основі тестових технологій, на початку якого опрацьовувалися різні його моделі, готувалася нормативна база з проведення ЗНО, апробувалися різні процедури і самі тести з української мови, математики та історії. Головним осередком у цій експериментальній роботі став Центр тестових технологій та ті чотири університети (НУКМА, ОДПУ, ЛНУ, ХНПУ), що розпочинали проект. З часом до них приєдналися й інші ВНЗ, які мали досвід використання тестових технологій на вступних іспитах (Донецький національний університет, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди та ін.).

Позитивні результати пошукового експерименту, підтримка педагогічної громадськості та суспільний резонанс щодо запровадження ЗНО сприяли прискоренню запровадження цієї прогресивної технології в освітню практику України. У 2004-2005 роках Кабінет Міністрів України видав дві постанови ("Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти" від 25.08.2004 р., № 1095 та "Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти" від 31.12.2005 р., № 1312), які унормували розгортання всеохоплюючого запровадження ЗНО в Україні. Зокрема, ними передбачалося, що зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників ЗНЗ одночасно виконуватиме дві функції – державної підсумкової атестації випускників ЗНЗ (ДПА) і добору абітурієнтів при вступі до ВНЗ.

Для реалізації завдань Уряду та відповідно Указу Президента України від 4 липня 2005 р. «Про невідкладні заходи щодо

забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», Програми діяльності Кабінету Міністрів України і відповідних урядових постанов було впроваджено незалежне зовнішнє оцінювання випускників, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів.

Ця реформа найзначущіша за багато останніх років за масштабами та складністю трансформацій в українській освіті.

Система зовнішнього незалежного оцінювання — це система стандартизованих компонентів: інструментів вимірювання — тестів, процедур проведення тестувань і перевірки виконання тестів. Порушення стандартів у будь-якому із цих компонентів веде до спотворення і знецінення отриманих результатів. З моменту запровадження системи зовнішнього оцінювання в Україні були зроблені такі кроки, спрямовані на забезпечення її функціонування:

- 1) створено відповідну інфраструктуру: Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), регіональні центри оцінювання якості освіти, пункти тестування, лабораторії при Інститутах післядипломної педагогічної освіти тощо;
- 2) напрацьовано певні технології складання завдань для проведення зовнішнього оцінювання, удосконалення їхнього змісту, навчання педагогічних працівників щодо проведення тестування, безпосередньої організації процесу, а також перевірки результатів;
- 3) проведено інформаційну кампанію, спрямовану на роз'яснення населенню переваг і особливостей організації зовнішнього тестування.

Зовнішнє незалежне оцінювання - комплекс організаційних процедур (передусім — тестування) спрямований на визначення рівня навчальних досягнень випускників середніх навчальних закладів при їхньому вступі до вищих навчальних закладів.

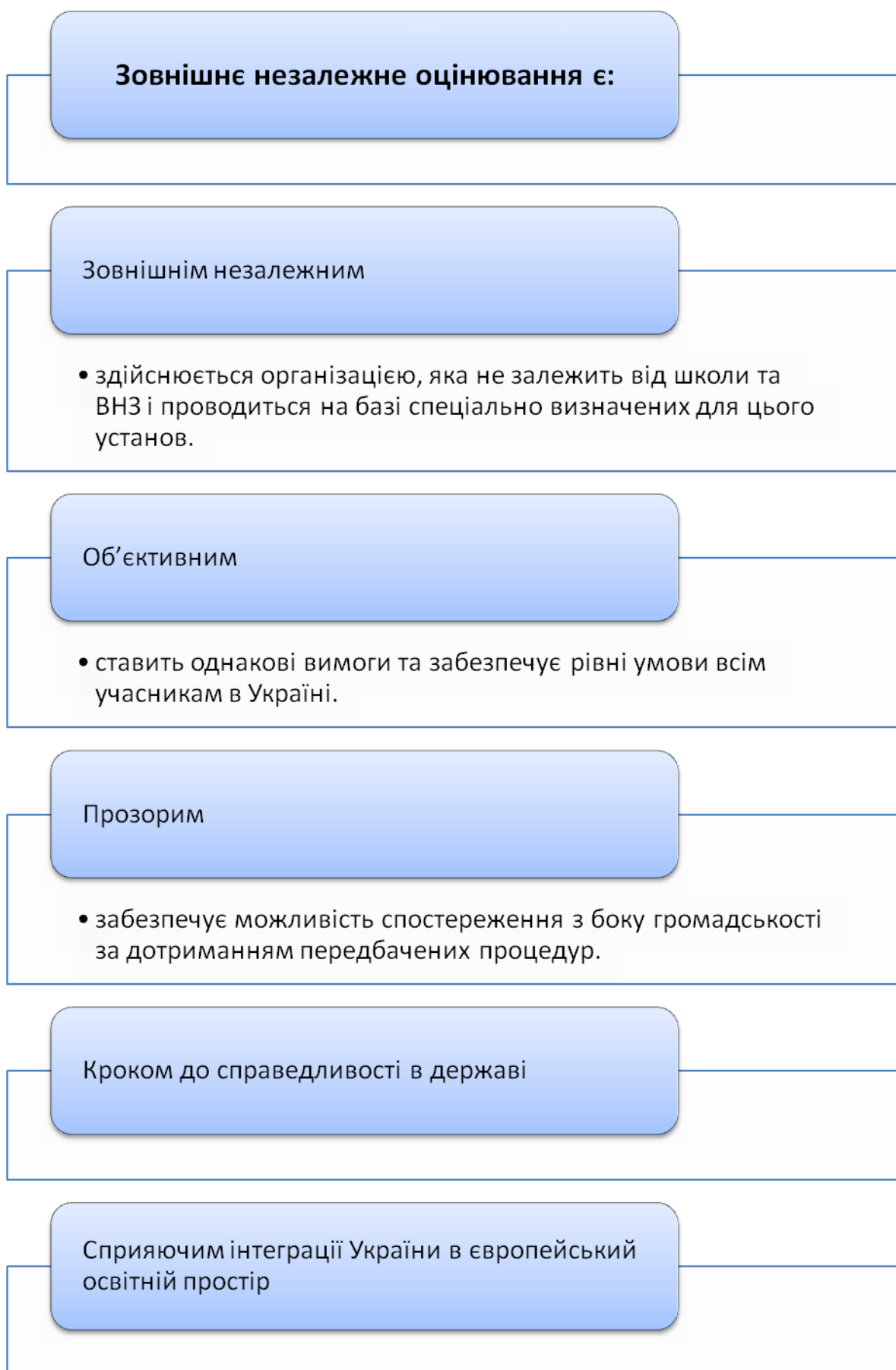

Рис. 1.1. Зовнішнє незалежне оцінювання є:

Рис. 1.2. Завдання зовнішнього незалежного оцінювання

Рис. 1.3. Функції зовнішнього незалежного оцінювання як інструмент державного управління

Для формування освітньої політики, потрібно знати провідні тенденції в галузі освіти, адже без такої інформації Міністерству освіти і науки України бракуватиме системності розуміння того, що відбувається у сфері освітніх ресурсів, процесів і конкретних результатів навчання.

Рис. 1.4. Забезпечення зовнішнього незалежного оцінювання

Мета

зовнішнього незалежного оцінювання:

- забезпечення реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до якісної освіти;

- здійснення контролю за дотриманням Державного стандарту базової і повної середньої освіти;

- аналіз стану системи освіти і прогнозування її розвитку;

- формування освітньої політики України та регіонів;

- визначення престижності та конкурентоспроможності національної системи освіти.

Рис. 1.5. Мета зовнішнього незалежного оцінювання

Рис. 1.6.1. Становлення ЗНО в Україні

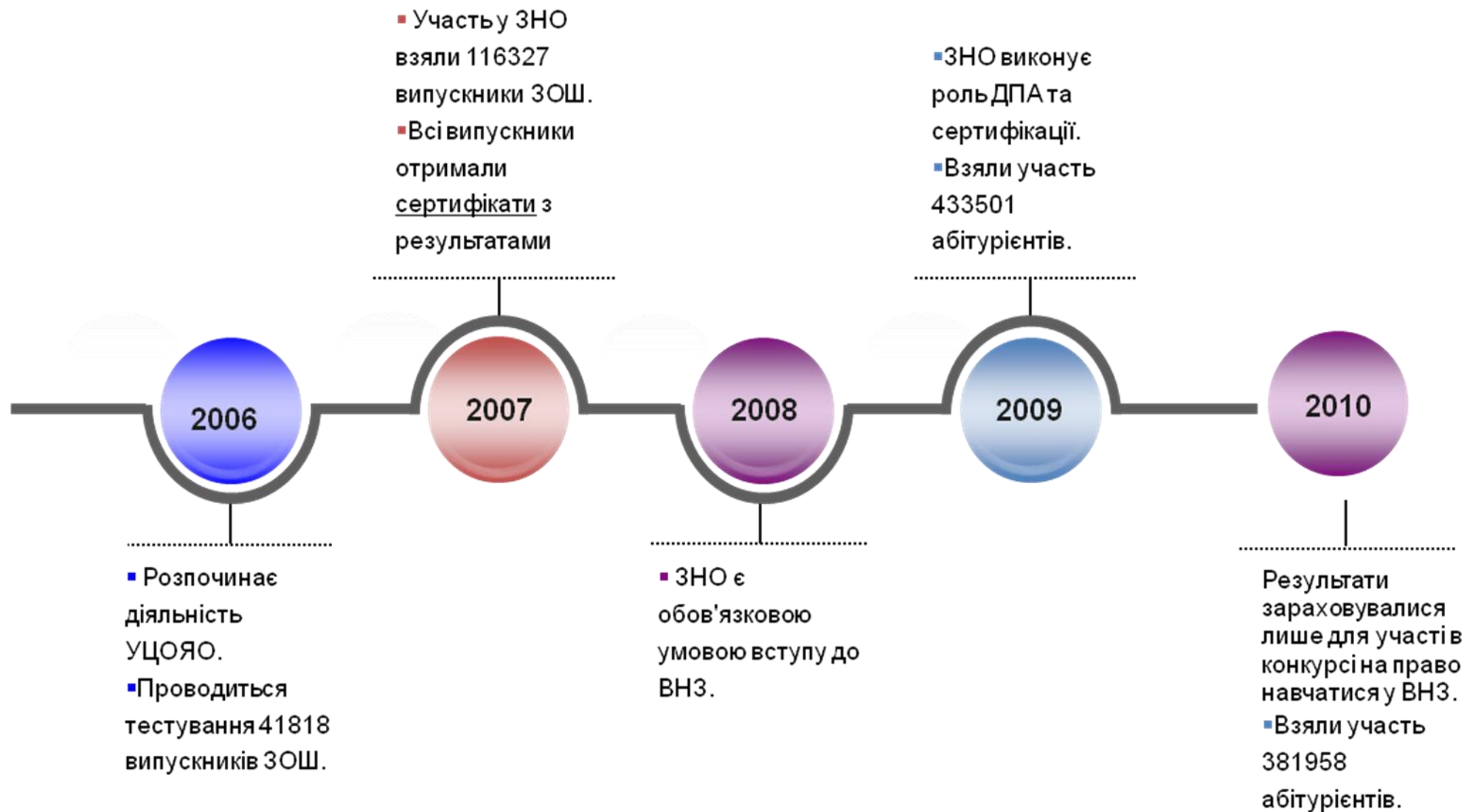

Рис. 1.6.2. Становлення ЗНО в Україні

На підставі обговорення результатів ЗНО 2008-2010 років і численних соціологічних опитувань (рис. 1.7) різних учасників тестування можна стверджувати, що загальні засади запровадження незалежного оцінювання випускників ЗНЗ, за результатами якого одночасно здійснюється державна підсумкова атестація і вступ до ВНЗ, виправдало очікування більшості з них щодо забезпечення справедливості в доступі до вищої освіти.

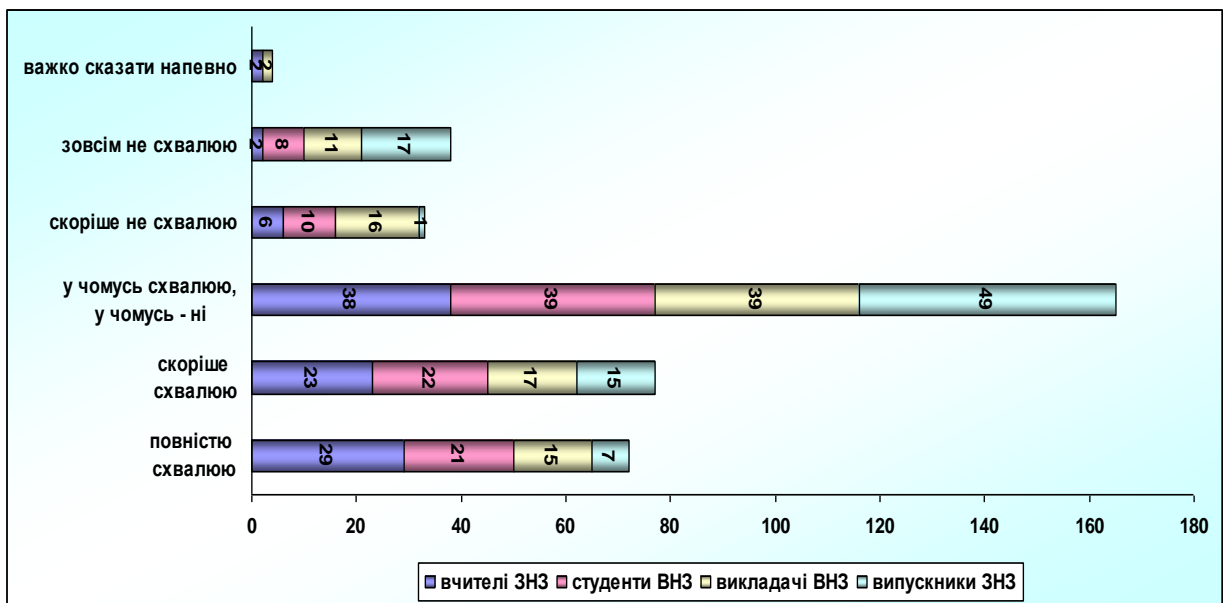

Рис. 1.7. Ставлення до ЗНО за даними міжнародного фонду «Відродження»

Водночас за підсумками ЗНО 2008-2010 років визначилась низка проблем, розв'язання яких вимагає удосконалення системи вступу до ВНЗ на основі тестування, про що свідчать численні публікації в українській пресі, аналітичні узагальнення, зроблені вітчизняними й міжнародними фахівцями.

Найвразливішими в українському варіанті ЗНО, на думку експертів, є такі елементи цілісної системи ЗНО, як законодавче і нормативне врегулювання його проведення, якість предметних тестів, організаційно-процедурні питання його забезпечення.

Насамперед законодавчого врегулювання вимагає саме запровадження ЗНО в освітню практику. Закони України про освіту, які приймалися до впровадження ЗНО, не відображають

цей педагогічний феномен в нормативних актах і не регулюють багато правових відносин щодо різних процедур проведення незалежного тестування. Підготовлені зміни до законодавства тривалий час не приймаються Верховною Радою України або відхиляються з технічних обставин.

Крім того, щорічно розгортається широка дискусія щодо надання пільг при вступі окремим категоріям абітурієнтів, умов прийому на заочне навчання випускників ЗНЗ минулих років та професійно-орієнтованих абітурієнтів, що закінчили ВНЗ I рівня акредитації тощо. Ця проблема особливо загострюється напередодні та після зарахування до ВНЗ, адже у суперечність вступають загальні принципи ЗНО (справедливості, об'єктивності, рівного доступу) і практика зарахування на навчання до ВНЗ.

Має місце також різниця в результатах випускників міських і сільських шкіл, а також учнів, що навчалися за різними програмами (наприклад, учні спеціалізованих шкіл, ліцеїв і гімназій, випускники, що вчилися і закінчили ЗНЗ у різні роки, учні ПТНЗ тощо). Зокрема, статистичний звіт ЗНО 2008 року свідчить, що якісні показники результатів предметних тестів випускників ЗНЗ з міської та сільської місцевості суттєво відрізняються в частині високих результатів. Наприклад, відсоток учасників, що отримали бали 185 і вище, в учнів з сільської місцевості в кілька разів менше, ніж в учнів із міських шкіл.

У даному випадку система критеріїв добору до університетів не охоплює всіх якостей особистості, що визначають її здатність до отримання вищої освіти. Крім рівня навчальних досягнень учнів вона повинна оцінювати й інші їхні якості, зокрема загальну навчальну компетентність, яка визначає здатність до успішного навчання, умотивованість до продовження навчання тощо.

Орієнтація ЗНО лише на предметні тести не враховує також сучасної компетентнісної парадигми освіти, змушує учнів зосереджувати увагу лише на предметах, які вони складатимуть

під час ЗНО, обмежуючи таким чином загальнорозвивальну спрямованість середньої освіти.

Система вступу до вищих навчальних закладів на основі зовнішнього незалежного оцінювання в основному забезпечує рівність різних категорій громадян у здобутті вищої освіти. Водночас варто зазначити, що дана система потребує удосконалення щодо випускників минулих років, оскільки їхня успішність вступу до університетів не задовольняє критерію справедливості. З цією метою пропонується запровадження поряд з предметним тестуванням оцінювання здатності абітурієнта до продовження навчання у ВНЗ – так званого тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК).

Таким чином, у процесі реформування процедур прийому до ВНЗ перед органами влади і самими навчальними закладами виникає низка проблем, пов'язаних з обранням найефективнішої моделі прийому в контексті існуючих традицій та політичних викликів. В Україні найвагомими серед них постали об'єктивність і надійність результатів виконання абітурієнтами предметних тестів, які стали чи не єдиним критерієм зарахування до ВНЗ.

Відсутність практики зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів та потреба в його запровадженні, зумовлюють необхідність пошуків ефективних оцінних моделей та оптимальних механізмів їх введення. Розроблення шляхів подолання цих проблем почато Міністерством освіти і науки України запровадженням нової оцінної моделі. За цією моделлю проходить зміщення акценту від вимірювання обсягу набутих учнем знань на оцінювання рівня опанування вміннями і навичками, від концентрації на учнівських невдачах на оцінювання ступеня успіхів.

Завдання, які мають бути виконані при організації та проведенні ЗНО:

- Розширити та адаптувати чинну нормативно-правову базу України до укорінення системи зовнішнього оцінювання як способу проведення підсумкової атестації та вступних випробувань у системі освіти України;

- Забезпечити високу якість завдань, розроблених для загальноосвітніх навчальних закладів;

- Розширити коло предметів, охоплених зовнішнім тестуванням;

- Запровадити систему диференційованих тестів із профільних предметів для вступу на різні спеціальності до різних вищих навчальних закладів;

- Переглянути практику підготовки та сертифікації осіб, залучених до проведення зовнішнього оцінювання з метою уникнення випадків порушення процедури його проведення;

- Використати набутий досвід для відпрацювання чіткої системи доставки та зберігання тестових матеріалів, яка б виключила можливість порушень або зриву.

- Підтримати розвиток УЦОЯО, створеного для навчання методології тестування вчителів (школи тестології); розширити мережу тренінгових центрів тестології з метою підвищення культури проведення тестів в Україні, а також вироблення позитивного ставлення до системи зовнішнього оцінювання серед суспільства;

- Включити курси, пов'язані з методологією складання та проведення тестів до програми підготовки та перепідготовки вчителів;

- Проводити спрямовану на далеку перспективу стратегічно продуману інформаційну кампанію серед населення щодо особливостей організації та переваг системи зовнішнього оцінювання із залученням суб'єктів адміністрування зовнішнього оцінювання, а також ЗМІ та громадських організацій;

- Створити умови для людей з обмеженими можливостями для проходження зовнішнього тестування;

- Залучити вищі навчальні заклади до процесу розроблення бази тестів;

- Запровадження поряд з предметним тестуванням оцінювання здатності абітурієнта до продовження навчання у ВНЗ – тесту загальної навчальної компетентності.

Рис. 1.8. Завдання, які мають бути виконані при організації та проведенні ЗНО

Важливим інструментом моніторингу якості освіти в контексті застосування зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів є участь України у міжнародних порівняльних дослідженнях, які проводяться за сприяння Міжнародної асоціації з оцінювання навчальних досягнень (IEA) та Організації з економічного співробітництва та розвитку (OECD). Основною метою міжнародного тестування (що базується на репрезентативних вибірках учнів) є діагностика рівня учнівської навченості з метою порівняння та оцінювання якості освіти в країні.

Участь України в міжнародних порівняльних дослідженнях та отримані результати є інструментом для вироблення адекватних напрямів освітньої політики з метою підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

Як приклад системного підходу до питань моніторингу якості освіти можна навести Управління освіти і науки міста Києва, яким створено міський центр моніторингу якості освіти і розробляються методологічні засади і концепція регіональних моніторингових досліджень.

Дані, отримані завдяки участі країни в міжнародних дослідженнях, дозволяють визначити рівень якості національної освіти. Українське суспільство вперше отримало великий обсяг об'єктивних статистичних даних стосовно навчальних досягнень бажаючих вступати до вищих навчальних закладів. Природно виникає спокуса зробити на їх основі висновки про стан освіти як в окремих ЗНЗ, так і в районах, населених пунктах, областях, регіонах. Та не слід абсолютизувати ці дані, оскільки вони відображають тільки один, хоча і дуже важливий, показник якості освіти — результативність проходження тестів випускниками. Метою цих тестів є рейтинг учасників тестування за рівнем їх навчальних досягнень для забезпечення якісного добору студентів ВНЗ, однак використання цих результатів для оцінювання діяльності навчальних закладів і стану якості освіти у різних адміністративних одиницях є неправильним.

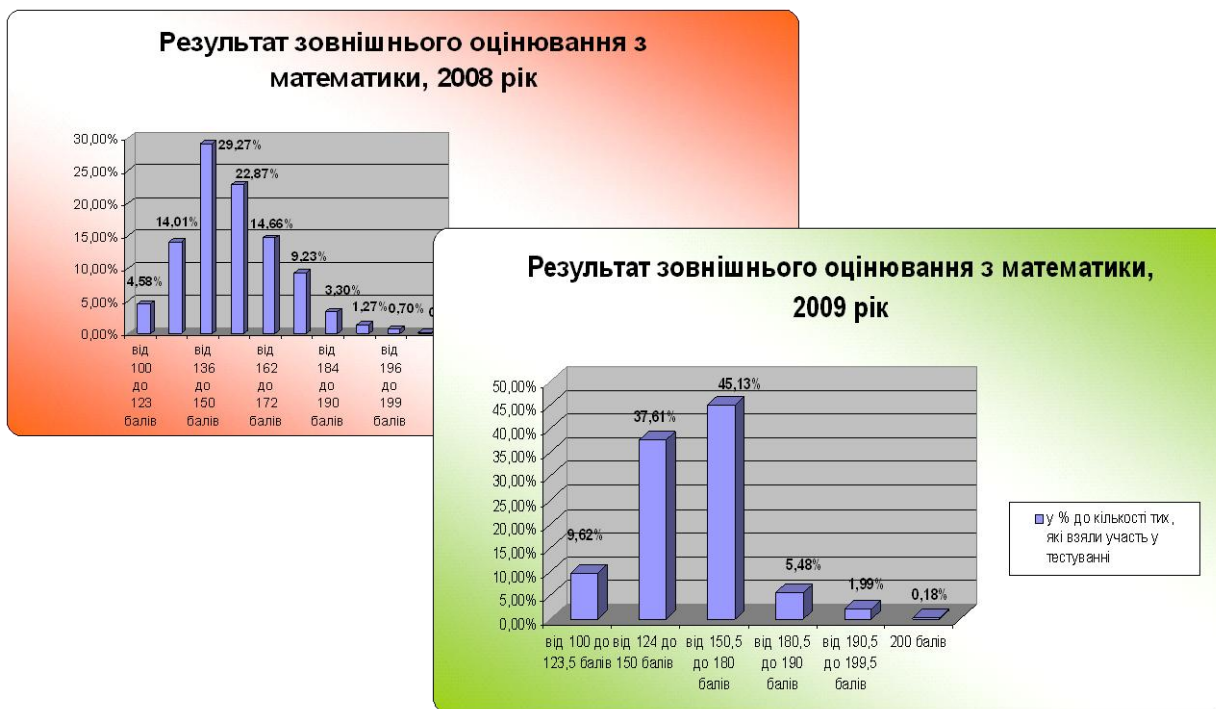

Рис. 1.9. Результати ЗНО з математики 2008-2009 років

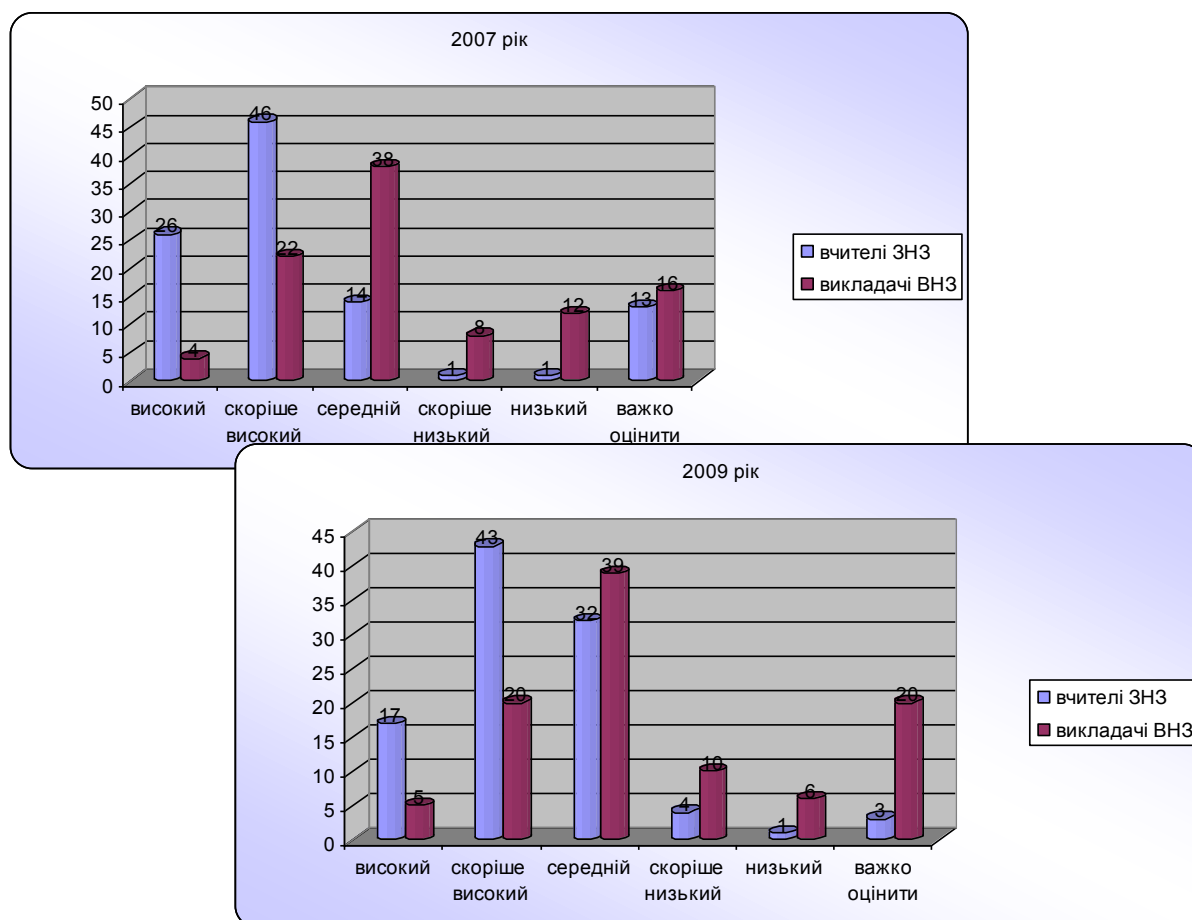

Рис. 1.10. Рівень якості змісту тестових матеріалів ЗНО за даними МФ «Відродження»

З іншого боку, ігнорувати інформацію було б теж недоречно, і тому потрібно неупереджено проаналізувати ці дані з комплексним урахуванням інших показників про діяльність ЗНЗ.

В українському суспільстві поступово утверджується позитивне ставлення до ЗНО, довіра до його результатів і переконання, що добір студентів на цих засадах стає прозорішим й об'єктивнішим. Результати соціологічного опитування показали (рис. 1.5), що більше половини учнів і студентів, а також працівників ЗНЗ довіряють результатам ЗНО. Деяко нижчий цей показник у викладачів ВНЗ, проте порівняно з 2007 роком є позитивна тенденція покращення ставлення до ЗНО з боку викладачів ВНЗ.

Вчителі ЗНЗ вважають ЗНО досконалішою системою вступу до ВНЗ, ніж вступні іспити. Цю думку поділяють студенти і учні. Проте лише третина працівників ВНЗ вважає ЗНО більш досконалою системою, ніж вступні іспити.

Статистичні показники зовнішнього незалежного оцінювання 2008-2009 років сигналізують про те, що в Українській системі освіти, а значить, і в суспільстві, є дуже серйозні проблеми, їх потрібно аналізувати, вивчати, шукати шляхи подолання.

Проведене в останні роки незалежне оцінювання якості освіти однозначно свідчить про важливість зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів як для отримання об'єктивних даних про якість національної системи освіти, так і для сертифікації реального рівня розвитку кожного учня.

Аналіз досвіду вступної кампанії до українських ВНЗ засвідчує, що з введенням ЗНО відбулися позитивні зрушення в забезпеченні рівного доступу громадян до вищої освіти на засадах об'єктивності і справедливості. Багато фахівців розцінюють цю соціально важливу акцію як одну з плідних системних реформ української освіти за останні роки.

II. ЗОВНІШНЄ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЯК СКЛАДНИК СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Від часу запуску першого супутника чільне місце в освітній політиці, безсумнівно, посідає моніторинг освітніх систем. Наприкінці 50-х років ХХ сторіччя у міжнародних дослідженнях у галузі освіти постала ще одна надзвичайно складна проблема: встановлення міжнаціональних стандартів змісту навчальних програм і навчальних досягнень учнів. Можна легко простежити, як, зі змінним успіхом, поступово зростав інтерес до вимірювання встановлених стандартів освіти та, відповідно, формувалися передумови проведення моніторингу. У середині 80-х із цього приводу в деяких країнах відбувся справжній прорив. Тепер існує низка ключових проблем, пов'язаних із запровадженням стандартів і здійсненням моніторингу на національному рівні:

- Чи потрібен моніторинг якості освіти?
- Якими можуть бути політичні та практичні наслідки проведення моніторингу?

Моніторинг якості освіти в Україні походить в контексті зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів. Україна бере участь у міжнародних порівняльних дослідженнях, які проводяться за сприяння Міжнародної асоціації з оцінювання навчальних досягнень (IEA) та Організації з економічного співробітництва та розвитку (OECD). Основним завданням міжнародного моніторингу є виявлення рівня навченості окремого учня з метою порівняння та оцінювання якості освіти в країні.

Освітні вимірювання – це потужний шар світової культури, до якого Україна тільки долучається. Попереду участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти TIMSS, PISA, PEARLS тощо. Попереду ще розбудова власної

національної системи моніторингу якості освіти і ЗНО абітурієнтів слід розглядати саме під таким кутом зору

Про системне планування освітнього процесу практично ніхто не чув приблизно до початку 1960-х, коли було сформовано ОЕСР з її теперішньою назвою. Майже водночас Світовий Банк разом із Фондом Форда у співробітництві з ЮНЕСКО підтримали заснування в Парижі Міжнародного інституту планування освіти.

Результати моніторингу освіти потрібні, насамперед, політикам та урядам, а також керівникам та посадовим особам центральних управлінь. До того ж інформацію, отриману під час моніторингу, розглядає громадськість. Четверта категорія "користувачів" - це працівники системи шкільництва, переважно, директори і вчителі. Також і учні можуть мати користь із докладних відомостей про чинники, що впливають на успішність, і про весь процес навчання, оскільки це спрощує прийняття рішень і саме навчання. Зрештою, ще одну важливу групу становлять науковці. Система моніторингу вимагає збирання даних, що частково може зробити уряд, бо має дані адміністративних звітів, але дедалі частіше виникає потреба мати й аналітичну інформацію. Тут надходить черга дослідників. Вони зацікавлені аналізувати дані, оскільки так отримані знання та поняття можуть принести користь цілій галузі. Варто зауважити, що система моніторингу не статична, для вдосконалення вона вимагає постійних пошуків.

Вимірювання в освіті передбачає різні способи збирання відомостей про результати навчального процесу: оцінювання експертів, що можуть мати суб'єктивний характер, або проведення стандартизації тестів для того, щоб об'єктивно вимірювати когнітивні, а деколи й некогнітивні аспекти навчальних досягнень. Відповідно, існують різні підходи до вимірювання, кожен із яких має свої особливі цілі та свої способи вимірювання.

Моніторинг означає процедури систематичного збирання даних про важливі аспекти освіти на загальнодержавному,

регіональному чи локальному рівнях. Моніторингова діяльність передбачає збирання даних вимірювання, але не обмежується відомостями тільки про результати навчання, а враховує і контекстуальну інформацію, виміри вхідних ресурсів й навчальних процесів.

Оцінювання освіти - це систематичне збирання і тлумачення фактів, за якими йде наступний етап - судження про їх цінність і відповідне планування подальших дій. Отже, оцінювання дає змогу формувати *судження про цінність* на основі фактів, отриманих через вимірювання ознак, рис, явищ, а результати пов'язують з якоюсь метою та цінностями, встановленими для навчальної діяльності.

Моніторинг й оцінювання - це споріднені речі, проте між ними існує істотна відмінність. Моніторинг передбачає систематичне збирання фактів про контекст, вхідні ресурси, процеси й результати в системі освіти. Оцінювання передбачає застосування зібраних даних для того, щоб сформувати оцінне судження про ситуацію. Систематичне збирання фактів про рівень досягнень у навчанні, подібно до показникової системи під час проведення моніторингу навчального процесу, - важливий елемент оцінювання у моделі *підзвітності*. Моніторинг указує на те, як через оцінні судження можна забезпечити існування підзвітності для того, щоб впливати на системи керування й контролю.

Як підказують історичні факти, моніторинг в освіті виник, щоб забезпечити основи політичних рішень, зокрема постала потреба мати інформаційне підґрунтя, для прикладу, дані про виділення коштів. Навіщо тоді вдаватися до проведення моніторингу?

Економічно розвинені країни з часом помітно збільшували щорічні реальні витрати на учня, проте результати, а саме досягнення учнів, пропорційно не поліпшувались. До такого висновку можна дійти лише через тривалі спостереження за витратами та результатами. Тож потреба розгледіти чільні

напрями розвитку освіти - вагома підстава збирання даних для проведення моніторингу. Щоб формувати освітню політику, потрібно знати провідні тенденції, адже без таких відомостей шкільній адміністрації бракуватиме системності розуміння того, що відбувається у сфері вхідних ресурсів, процесів і конкретних результатів навчання.

Звідси випливає ще одна вагома *причина* проведення моніторингу освіти. Системне збирання даних, їхній аналіз стають передумовами розширення бази знань. Нестача систематизованих та комп'ютеризованих відомостей гальмувала поступ у царині педагогіки, зокрема порівняльній. Згодом формування систем моніторингу та нагромадження даних на міжнародному рівні складає порівняльну інформаційну основу для перевірки гіпотез про постійність та зміни в освіті.

У країнах, де навчальні програми та освітні цілі встановлює центральна влада, існує потреба у відомостях про відповідність їх системі освіти. Це можна назвати *лейтмотивом*, прагненням до підзвітності. Його головний принцип полягає у тому, що державна влада, районні чи місцеві установи освіти, директори та вчителі всіх шкіл відповідають перед громадськістю та учнями за результати навчання.

Там, де система освіти децентралізована, тобто уряд тільки визначає деякі цілі та надає фінансову підтримку, держава бажає знати, наскільки місцеві школи забезпечують досягнення цих цілей, надаючи рівні можливості навчатися. Такі обставини передбачають існування системного підходу до вимірювання освітнього процесу, вимірювання досягнутих результатів та оцінювання отриманих відомостей, щоб виявити позитивні та негативні аспекти і, за потреби, вжити заходів для їх поліпшення.

Завжди існуватиме потреба виміряти рівень досягнень та провести моніторинг. Так підходимо до проблеми, як контролювати організацію та процеси навчання у школі. У багатьох країнах важливу роль у формуванні освітньої політики відіграють органи регіональної або місцевої влади різних рівнів.

Запровадження системи моніторингу для оцінювання освітньої політики можна вважати зовнішнім втручанням, щоби спрямувати дії органів місцевих влад та скерувати внутрішню роботу шкіл на досягнення цілей, які мають загальнодержавне значення. Саме тому систему моніторингу можна розглядати як частину цілої політичної системи, оскільки завдяки їй можна зміцнювати бюрократичний та адміністративний контроль.

Причини проведення моніторингу чітко виявляються у його функціях, у національній системі освіти. Ці функції можуть набувати різних форм, залежно від того, хто і з якою метою здійснює моніторинг.

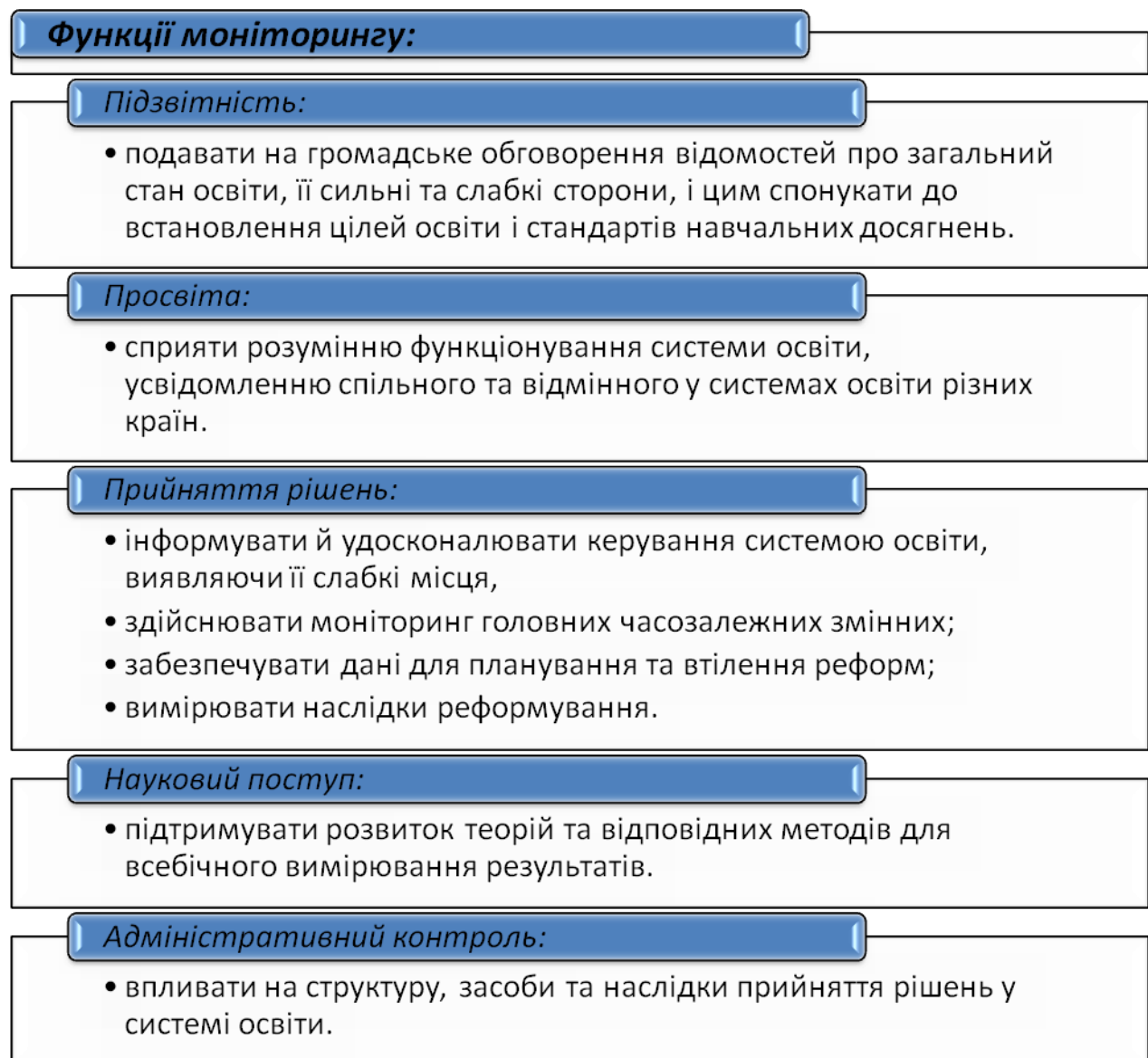

Рис. 2.1. Функції моніторингу

Моніторинг має вагомий вплив на систему освіти, деякі його аспекти можна назвати позитивними, інші - негативними. Функції моніторингу виглядають просто, але реалізувати його досить складно. За умови правильного застосування, моніторинг може допомогти досягнути бажаних результатів. Та все ж існує висока ймовірність його хибної реалізації. Перед тими, хто придумав і запровадив систему моніторингу, також стоїть завдання унеможливити виникнення помилок. Розглянемо кілька реальних шляхів подолання помилок.

По-перше, існує ризик використання моніторингу для інструментального контролю. Посадові особи можуть скористатись інформацією для того, щоб узаконити свою владу над школами та вчителями, що не є умовою проведення моніторингу. Головна мета отриманої інформації - постійно проводити поінформоване, а також критичне обговорення про засоби та цілі освіти. Ризик такого зловживання моніторингом можна зменшити, якщо окреслити незалежну стратегію звітності на основі взаємовідповідальності між політичною владою та відповідними працівниками системи освіти.

Наступний аспект. Системи моніторингу зазвичай розвиваються через процес пошуку компромісу, тобто влада ґрунтується на низці спільних поглядів. Водночас моніторинг передбачає встановлення цілей та стандартів, тому виникає потреба розмежування головних і другорядних питань. Окреслені цілі та стандарти зосереджуються на вимірюванні конкретних результатів (часто це показники досягнень учнів), а інші цілі та завдання школи можуть залишитися не використаними. Виникає запитання, які саме результати вимірювати. З прагматичних міркувань схиляємося до обмеження системи моніторингу такими даними, до яких можна отримати доступ чи зібрати їх невеликим коштом. Безперечно, якби система моніторингу базувалася тільки на даних стандартизованих тестувань із кількох основних предметів, не було би розуміння цілої картини. Навіть гірше, у такій ситуації могли б виникнути небажані пріоритети, а

навчальна програма могла б розвиватись у небажаному напрямі. Школи намагаються закріпити певні цінності, прагнуть одержати додаткові результати, які не так просто виміряти. Тому постає проблема збалансованого поняття результатів освіти. Потрібно також запровадити сприятливу науково-дослідницьку політику, яка б підтримувала систему моніторингу.

Спроби здійснити моніторинг національної системи і виміряти її "освітню результативність" мали б також урахувати соціально-економічні та етнічні зміни, що відбуваються за порівняно незначні періоди часу.

Етапи становлення моніторингу освіти

Рис. 2.2. Етапи становлення моніторингу освіти

Розвитку та становленню моніторингу активно сприяли такі широкомасштабні міжнародні моніторингові дослідження:

- FIMS - проводилося IEA у 1959-1967 рр. у 13 країнах світу; було присвячене оцінюванню успішності з математики у початковій та середній школах.
- SIMS - здійснювалося у кілька етапів протягом 1976-1989 рр. у 24 країнах; передбачало вивчення успіхів школярів у засвоєнні математики, природничих наук, англійської та французької мов як іноземних, а також досліджування навчального середовища в межах одного класу.
- TIMSS - розпочате у 1991р.; охопило 50 країн. Досліджували стан вивчення математики та природничих наук.
- TIMSS-R - проводили протягом 1997—2000 рр. на території Росії.
- LES - проводили протягом 1995-97 рр., було присвячене вивченню стану викладання іноземних мов.
- CIVICS - розпочалося у 1996 р., його проводили у кілька етапів з фіксацією результатів у 1999, 2000 рр.; присвячене досліджуванню суспільствознавчої освіти. Взяло участь 28 країн.
- PISA - 2000 р. охопило 32 країни (28 з них - члени ОЕСР); передбачало оцінювання підготовки 15-річних підлітків за трьома напрямками: "грамотність читання", "математична грамотність" та "природничо-наукова грамотність".
- КОМПЕД - проводили у 1992 р.; було присвячене використуванню в освіті комп'ютерів. У ньому брало участь 20 країн.
- MONEE "Освіта для всіх?" - проводили з 1998 р. Міжнародним дитячим фондом ЮНІСЕФ і охопило 27 країн Східної, Центральної Європи та Балтії. Основна мета досліджування полягала в аналізуванні соціальних умов життя дітей, їхніх родин та державної політики постсоціалістичних країн.

Завдання, об'єкти та рівні моніторингу

Основними завданнями моніторингу в освіті є:

- визначання якості навчальних досягнень учнів, рівня їхньої соціалізації;
- вивчення зв'язку між успішністю учнів і соціальними умовами їхнього життя, результатами роботи педагогів, рівнем соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо;
- оцінювання якості кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення навчальних закладів;
- оцінювання величини впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного і технічного обладнання та інших чинників;
- дослідження педагогічної практики та успіхів учнів залежно від соціального статусу, аналіз політики держав у галузі забезпечування гарантій доступності освіти та поліпшення її якості;
- виявлення чинників, які впливають на хід і результати освітніх реформ для зменшення їхнього негативного впливу (або, навіть, і нейтралізації);
- порівняння результатів функціонування закладів освіти, систем освіти для визначення найоптимальніших шляхів їхнього розвитку.

Рис. 2.3. Завданнями моніторингу в освіті

Оцінювання як результат моніторингу якості освіти здійснюються з метою:

- удосконалення педагогічних засобів;
- визначення результативності навчання та виховання учнів;
- порівняння навчальних закладів, встановлення рейтингу;
- визначення ефективності використання коштів і ресурсів;
- планування та прогнозування розвитку освітньої галузі певного регіону, міста;
- формування освітньої політики держави, регіону;

- визначення престижності та конкурентоспроможності національної системи освіти.

Види оцінювання:

- зовнішнє — здійснюють періодично спеціальними установами і фахівцями за відповідною технологією;
- внутрішнє — проводять на рівні групи, класу, школи вчителями-предметниками (або групою вчителів окремої школи), шкільними психологами за їх бажанням або за вимогою керівництва школи з використанням власних методичних матеріалів для внутрішніх потреб та звітування про результати оцінювання перед батьками.

Результати зовнішнього моніторингу якості освіти використовують для:

- визначення індикаторів розвитку системи освіти відповідної території як статистичних показників якості освіти;
- формування банку статистичних даних у державній освітній статистиці;
- встановлення рейтингу навчальних закладів;
- проведення сертифікаційного іспиту (державної підсумкової атестації випускників та одержання ними атестатів або дипломів про освіту);
- оновлення (корекції) змісту освіти, перегляд вимог до рівня підготовки учнів;
- визначання перспективних і актуальних напрямів державної освітньої політики щодо поліпшування освітнього рівня та розвитку системи освіти, зокрема надання підтримки проблемним зонам;
- з'ясування проблем в освітній сфері та визначення способів їх розв'язання як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні;
- отримання об'єктивної інформації про адекватність освітніх результатів ресурсам, які вкладають у систему освіти, тобто

визначення соціальної, політичної та економічної ефективності та результативності функціонування системи освіти;

- формування ефективного механізму розподілу ресурсів (матеріальних, фінансових, кадрових та інших);
- визначення якості системи освіти на міжнародному рівні (за участі у міжнародних моніторингових дослідженнях) тощо.

Об'єкти моніторингу

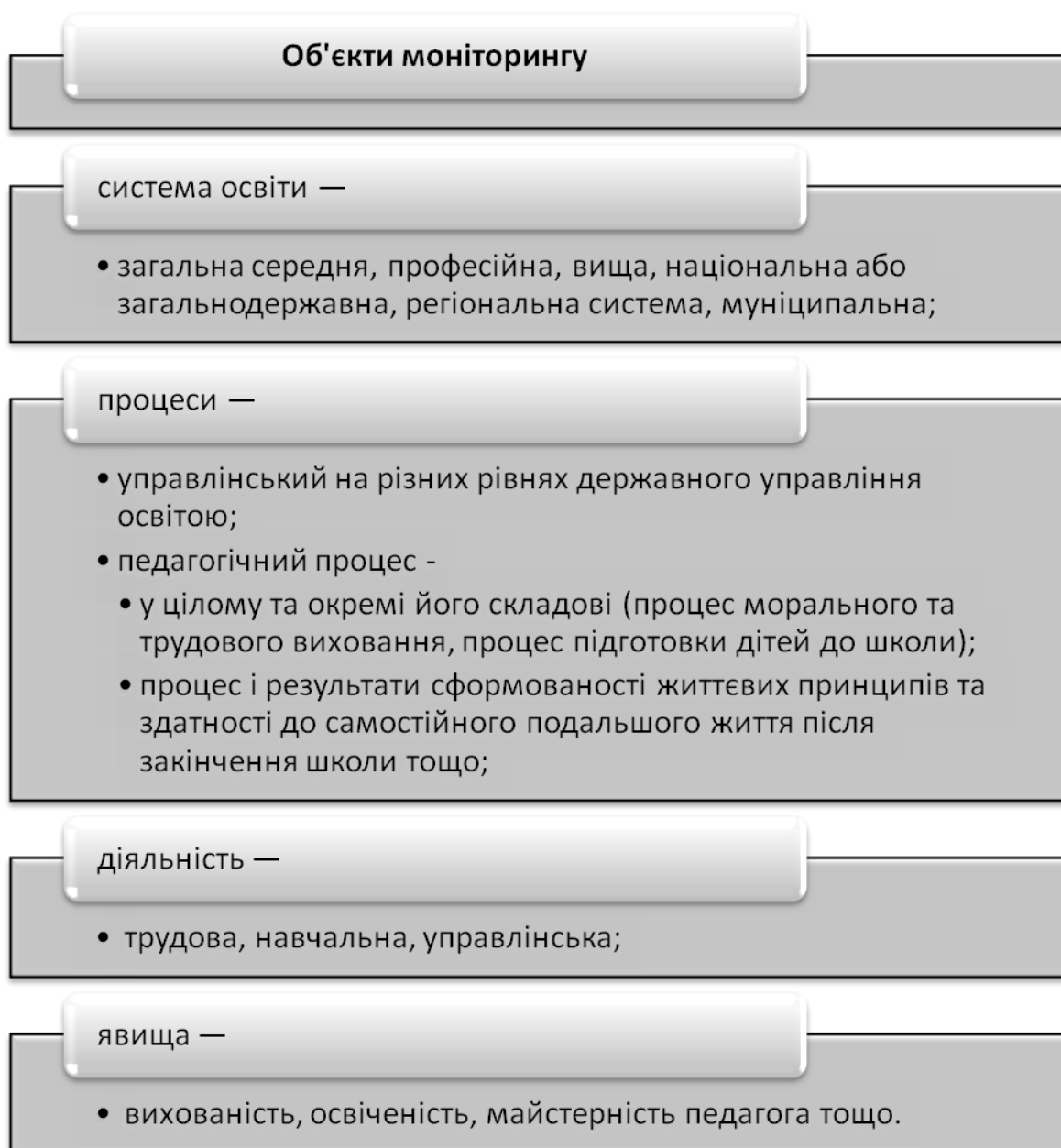

Рис. 2.4. Об'єкти моніторингу

Рівні освітнього моніторингу

Рис. 2.5. Рівні освітнього моніторингу

Етапи проведення моніторингового дослідження

I етап: цілепокладання та планування дослідження.

1. Визначання мети та завдань дослідження.
2. Визначання об'єкту дослідження.
3. Розраховування та формування вибірки.
4. Побудова графіка дослідження:
 - визначення термінів і процедур дослідження;
 - підбирання та підготовка (навчання) координаторів дослідження.
5. Визначення критеріїв та показників оцінювання.
6. Вибір методів досліджування.

II етап: розроблення інструментарію.

1. Розроблення та апробація тестів, одержання стандартизованого тесту.
2. Розроблення та апробація анкет.
3. Підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів і учасників дослідження.
4. Вибір статистичних і математичних методів опрацювання та оцінювання здобутих результатів дослідження.

III етап: проведення дослідження

1. Пілотне дослідження (підготовка учасників, проведення інструктажу).
2. Основне дослідження.

IV етап: збирання та опрацювання результатів.

V етап: аналіз та інтерпретація результатів дослідження

1. Узагальнення статистичної інформації.
2. Виявлення чинників впливу.
3. Підготовка рекомендації щодо: коригування та усунення негативних чинників, формування освітньої політики тощо.
Завдання місцевих відділів моніторингу якості загальної середньої освіти:

- Безпосереднє проведення моніторингових досліджень відповідно до національних і регіональних програм моніторингових досліджень та місцевих проблем в освіті.
- Спостереження, нагляд за дотриманням всіх процедур згідно з регламентом моніторингу.
- Збирання інформації за технологіями, розробленими координаційним центром.
- Роз'яснення результатів, здійснення коригування за рекомендаціями національних і регіональних експертів з якості.

Рис. 2.6. Завдання моніторингу якості освіти

Вимірювання і моніторинг залежать від методики вимірювання, а їхні результати набувають значення в порівняльному контексті. Так встановлюється низка обмежень, оскільки вважають, що стан методик проведення вимірювань завжди далекий від досконалості. Окрім того, теорія ще не розвинулась настільки, щоб можна повністю пристосувати контекстуальну інформацію, яка має радше якісне забарвлення, до аналізу кількісних даних. Проте аж ніяк не позбавлене сенсу застосування емпіричних засобів для проведення моніторингу національної системи освіти на міжнародному тлі.

III. СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТИЗОВАНОГО ТЕСТУВАННЯ АБІТУРІЄНТІВ

Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти та бажаючих вступити до вищих навчальних закладів здійснюється більше як у 150 країнах світу та характеризується різноманітністю підходів. Проте спільним для них є те, що наприкінці здобуття загальної середньої освіти іспит для сертифікованого оцінювання випускників старшої школи, як правило, є зовнішнім. Так, у країнах ЄС свідоцтво про повну загальну середню освіту видається учням, які закінчили загальну середню школу і виконали встановлені вимоги. Це свідоцтво є мінімальною вимогою для допуску до здобуття подальшої освіти, зокрема вищої.

У багатьох країнах таке свідоцтво видається на основі кінцевого іспиту, який проводить зовнішня інституція, зокрема в Чехії, Франції, Ірландії, Угорщині, Австрії, Португалії, Словенії, Словаччині, Фінляндії, Румунії та ін. У деяких країнах свідоцтво видається на основі кінцевого іспиту й оцінок, отриманих протягом року (останніх років) (Бельгія, Данія, Німеччина, Греція, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Польща, Велика Британія, Ісландія, Норвегія, Болгарія та ін.).

Світова практика показує, що практично немає країн, які б не використовували при вступі до ВНЗ результати національних стандартизованих тестувань. Серед нових незалежних держав залишилася тільки одна країна – Туркменістан, яка не використовує ЗНО при вступі до ВНЗ (за планом запровадження відбудеться у 2010 році). Самою першою з цих країн був Азербайджан, який створив свою систему ЗНО абітурієнтів ще у 1993 році, Литва проводить ЗНО абітурієнтів з 1997 року.

Передостанньою у запровадженні ЗНО була Росія, яка запровадила Єдиний Державний Екзамен (ЄДЕ) у 2009 році. Попри складнощі із запровадженням (11 часових поясів), попри

організаційні проблеми, які виникли у 2009 році, Росія не має сумнівів, що ЄДЕ – це безумовний інструмент удосконалення не тільки системи вступу до ВНЗ, але і вдосконалення всієї системи освіти.

Світова практика вступу до ВНЗ не має усталених форм чи однотипних моделей. Кожна з країн у відборі абітурієнтів для продовження навчання керується своїми критеріями і мотивами, освітніми і культурними традиціями та законодавчими нормами. Проте серед цього розмаїття відмінностей та варіативності моделей набору до ВНЗ існують спільні риси, за якими можна здійснити класифікацію систем набору до університетів із програм підготовки на ступінь бакалавра.

Кожна з цих моделей (рис. 3.1) має як переваги, так і обмеження, які зумовлені різними чинниками функціонування національних систем освіти, насамперед освітніми традиціями і соціальними мотивами розширення доступу до вищої освіти. Жодна з них не може бути означена як найефективніша чи найсправедливіша, оскільки вони не існують поза конкретними політичними і соціальними умовами, в яких перебуває та чи інша країна, її освітніми і культурними традиціями, національними пріоритетами розвитку системи освіти. Тому, у процесі реформування системи прийому до ВНЗ в країні варто керуватися наявним станом розвитку освіти в країні, міжнародним досвідом, зважаючи на доцільність запропонованих заходів з огляду на вдосконалення національної системи освіти та на відповідність освітніх реформ соціальним очікуванням.

У США системі вступних тестів до університетів SAT майже 100 років, Кембриджський центр оцінювання Cambridge Assessment у 2009 році відсвяткував своє 150 річчя, приймаючи у себе 42-гу щорічну конференцію ІАЕА-2009 Міжнародної Асоціації з Освітніх Вимірювань.

Моделі вступу до університетів:

- На підставі одного або кількох шкільних випускних іспитів, які проводяться на національному або регіональному рівнях урядовими установами. Результати іспитів можуть бути єдиним критерієм відбору або розглядатися в комплексі з іншими чинниками, наприклад, академічна успішність у школі або поглиблене вивчення окремих предметів (Франція, Австрія, Велика Британія, Єгипет, Австралія).
- За результатами централізованих вступних іспитів (Китай, Іран, Грузія) або на підставі власних іспитів, що проводять ВНЗ (Аргентина, Парагвай). Так само, як і в першій моделі, результати вступних іспитів можуть розглядатися в комплексі з академічною успішністю в школі (Туреччина, Іспанія, Сербія).
- За результатами стандартизованих тестів на здібності, які оцінюють здатність абітурієнтів до навчання. Як правило, вони враховуються у поєднанні з іншими чинниками, що характеризують готовність випускника ЗНЗ до продовження навчання (США, Швеція).
- На підставі кількох видів іспитів – національних випускних і вступних, які проводять заклади освіти (Японія, Бразилія, Фінляндія), інколи разом із додатковими випробовуваннями, які можуть проводити уряд, конкретний заклад освіти або незалежна організація (Ізраїль, Індія). Існують різні варіації цього типу набору, залежно від традицій і фактичної автономії університетів.
- Без іспитів, на підставі інших чинників, що характеризують абітурієнта: академічної успішності в школі (Норвегія, Канада), портфоліо особистих досягнень та академічних здібностей (окремі університети США) тощо.

Рис. 3.1. Моделі вступу до університетів

У 30-х роках ХХ сторіччя американська Асоціація вступної освіти (Progressive Education Association in the United States) зробила спробу провести оцінювання та моніторинг освіти, щоб фундаментально реформувати середню освіту США. Для експерименту було обрано 30 шкіл, у яких мали запроваджувати нові програми і нетрадиційні методи навчання. Робоча група мала розробити низку нових механізмів, щоб вимірювати ставлення та інші афективні риси учнів, що означало суттєвий крок уперед на шляху розвитку психометричних інструментів. Саме це дослідження започаткувало оцінювання, а також визначено сенс оцінювання в освіті, наголосивши на потребі послідовного підходу, який охоплював би увесь процес від планування навчальних програм до вимірювання рівня досягнень учнів як із базових предметів, так і на міжпредметному рівні, наприклад, розвитку їх критичного мислення.

До середини 50-х років оцінювання було майже невідоме серед освітян Європи, і практично ніхто не проводив його на масштабному рівні. Одним із винятків стала розвідка, яку здійснила у 1952-1959 роках Шведська національна рада освіти, порівнявши результати перших років навчання у нових експериментальних загальноосвітніх школах і у традиційних середніх. Про оцінювання в Європі почали говорити під час планування ґрунтовних освітніх реформ, а подекуди - під час їх практичного запровадження. Відповідно, виникла потреба створити методологічну базу, тож дослідники освіти дедалі частіше зверталися до американського досвіду, вивчаючи його і переймаючи мистецтво оцінювання освітнього процесу.

Поширенню оцінювання освіти в Європі посприяв Інститут ЮНЕСКО у Гамбурзі (Німеччина), заснований 1952 року. Із середини 50-х років він започаткував серію конференцій, які забезпечили нагоду для дослідників освіти, головно з Європи та Північної Америки, обмінятися досвідом оцінювання та вимірювання освітнього процесу і поділитися знаннями про здобутки щодо виставляння шкільних оцінок, вимірювання

досягнень учнів. Це стало початком цікавих дискусій щодо можливості порівнювати досягнення учнів на міждержавному рівні у різних галузях шкільної програми.

Восени 1957 року, коли Радянський Союз успішно запустив на орбіту першого супутника, робота у цьому напрямі набула нового академічного і політичного значення. Подія викликала бурхливу реакцію, зокрема, у США, її розглядали не тільки як показник вищості СРСР у галузі космічних технологій, а й, зрештою, як свідчення вищого рівня викладання математики і природничих предметів у радянських школах. Унаслідок цього подібно до початку 50-х, США заповонила хвиля критики стандартів досягнень в американських закладах освіти, їхніх навчальних програм, методів викладання, особливо у середній школі. Пріоритетним завданням стало вдосконалити навчальні програми і методи викладання математики та природничих предметів. Згідно з конституцією США, ані федеральний уряд, ані конгрес не мали права підтримувати державні школи - це була прерогатива штатів і місцевої влади. Тож тепер виникла потреба підшукати правову формулу для такої підтримки, що й знайшло свій відбиток у назві нового закону 1958 року - "Акт про освіту для національної безпеки". Цей крок ознаменував початок нової доби формування освітньої політики на державному рівні спочатку в США, а потім і в Європі, головно під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку із штаб-квартирою у Парижі (ОЕСР).

Того ж року на зустрічі Інституту освіти ЮНЕСКО у Гамбурзі 1958 року директор новоствореного Центру порівняльної педагогіки Чиказького університету К. Арнольд Андерсон запропонував докладно порівняти національні системи освіти з використанням емпіричного вимірювання вхідних ресурсів і досягнень учнів. Він мав на увазі міждержавне оцінювання когнітивного "продукту" різних систем освіти через контрольні заміри досягнень учнів у співвідносних групах. Унаслідок цих зустрічей у низці розвинених країн у 1959-1961

роках провели дослідження наявних можливостей. Контрольні завдання з різних предметів (математики, природничих дисциплін, читання), було перекладено вісьмома мовами та адміністровано серед тринадцятирічних учнів усіх дванадцяти країн. Результати дослідження були успішними, тож 1961 року було засновано Міжнародну асоціацію оцінювання навчальних досягнень.

Поширення нового поняття "людський капітал" дало поштовх швидкому розвитку систем освіти упродовж 1960-х. В індустріальних країнах досі зберігся основний принцип, який підтримали розробники освітньої політики: загальний потенціал шкільної системи - це головний чинник формування компетентної, продуктивної та конкурентоспроможної робочої сили і, відповідно, головний чинник добробуту держави.

Конгрес США у 1978 році прийняв закон про *періодичне* загальнодержавне вимірювання освітнього розвитку і здійснив його інституціоналізацію. У середині 1980-х головні освітні чиновники окремих штатів запропонували провести порівняльні дослідження між штатами. Кількість штатів, які добровільно приєдналися до освітніх вимірювань, 1992 року зросла до 41.

Упродовж 1960-х років перед освітянами-урядовцями індустріальних країн постали дві головні проблеми: вибіркова реструктуризація середньої освіти та швидке зростання кількості учнівських місць. Вони виникли як реакція на зростання освітніх потреб суспільства, задоволення яких стало головною метою освітньої політики. Із розширенням приймальної спроможності систем освіти зросло забезпечення освітнього сектора ресурсною базою. Цьому сприяли швидкі темпи економічного зростання, що дало змогу забезпечити фінансування освіти, адже збільшення кількості учнівських місць і вчительського персоналу вимагало великих коштів. Проте унаслідок першої нафтової кризи 1970-х і подальших років суворої економії значно зменшився обсяг фіскальних ресурсів, потрібних, щоб підвищити рівень системи освіти. Наслідки економії державного бюджету та інші чинники,

зокрема зниження рівня народжуваності та зневіра у можливих досягненнях завдяки численним інвестиціям у галузь освіти (наприклад, віра в те, що завдяки освіті суспільство стане багатшим і рівноправнішим), привела до змін в освітній політиці та, відповідно, у предметі педагогічних досліджень. Неузгодженість щодо теорії систем та їх лінійної моделі реальності у науковому світі значною мірою пригасила віру у фактостверджувальну місію суспільних наук.

Друга нафтова криза, як і низка інших структурних проблем, наприкінці 1970 - на початку 1980-х на перший план вивели прагнення досягнути якомога більшої ефективності ресурсів у системі освіти. Поступово сформулювалося головне завдання: взяти під контроль швидке зростання освітніх затрат, і в центрі уваги опинилася вже не політика задоволення суспільних потреб, а ефективне управління ресурсами і продуктивність забезпечення освітньої галузі. Зосередженість на ефективності ресурсів привернула увагу до проблем навчання учнів і *якості* навчання.

У середині 1980-х років поширилось переконання, що цілі потрібно формулювати з урахуванням завдань або стандартів успішності, яких треба досягти. Першими визначилися з вимогами до досягнень учнів і встановили процедури вимірювання Велика Британія, Нова Зеландія та Японія. Поширенню цього напрямку в інших країнах, зокрема у США, посприяло опублікування результатів другого міжнародного дослідження Міжнародної асоціації.

Подібні звершення викликали бажання низки країн, безперечно, і США, провести міжнародні дослідження досягнень учнів. Політичні зміни також потягнули за собою зміну орієнтирів у науці. Новий системний підхід спровокував роздуми про природу навчального оцінювання. Із 1960-х у багатьох країнах було проведено низку всеохопних оцінювань, проте більшість із них мала спеціалізований характер і обмежувалась оцінюванням конкретних нововведень і експериментів. Уже у 1980-х роках по обидва боки Атлантичного океану система освіти

загалом стала предметом спланованого системного оцінювання у рамках моніторингу освітнього розвитку. Ніхто вже не ставив мети спрогнозувати можливі недоліки якоїсь шкільної програми і вжити попереджувальних заходів. Мету було розширено, щоб задовольнити потребу в інформації про функціонування та ефективність системи загалом.

Так, поступово у низці країн у рамках національного моніторингу виникали *системні* підходи до вимірювання й оцінювання, очевидними стали нові інформаційні вимоги.

На початку 1990-х збалансовані підходи до моніторингу освітнього прогресу ставали щораз популярнішими у різних країнах, серед них Австралія (Вікторія), Велика Британія, Ірландія, Канада (Британська Колумбія і Квебек), Нідерланди, Сингапур, США, Франція, Швеція. Вони передбачають системне бачення освіти. Зібрані дані стосуються не лише вхідних ресурсів системи освіти й охопленості навчанням на загальнодержавному рівні. Застосовують багаторівневі спостереження і виміри результатів навчання - відсоток випускників і рівень досягнень учня у головних галузях програми - фіксують у багаторівневій структурі, що охоплює окремо кожного учня, клас, школу, місцевість, регіон або штат і, зрештою, державу.

Із XIX сторіччя, коли універсальна система початкової освіти в багатьох країнах отримала законодавчу базу, освіта стала головним елементом формування нації-держави. У часи повоєнної відбудови та розвитку шкільництво зберігало потужну національну орієнтацію. Освіта і тепер перебуває на службі нації-держави, а в деяких країнах ще й більше, ніж колись. Проте в Європі та, певною мірою, у Північній Америці та Азії відбуваються зміни, зокрема, йдеться про низку ґрунтовних змін у політичній географії регіонів. Відповідно, освітня політика позбулася прив'язаності до місцевості та регіоналізму. Природно, що наслідки таких змін відчутні й на рівні наддержавному.

Ще одним прикладом змін у міжнародній освітній політиці став проект ЕВРОСТАТу, комісії зі статистики Європейської

спільноти зі збирання інформації у світі про вхідні ресурси освіти, процеси та результати. Дані було оформлено за порівняльним принципом, що ґрунтувався на системі показників освіти. Третій приклад - проект Міжнародної асоціації - третє міжнародне дослідження з математики та природничих наук (TIMSS). Згадані проекти набули особливої ваги з огляду на те, що творці політики дедалі глибше усвідомлювали неодмінність освіти для формування конкурентоспроможності своїх країн.

Ці приклади вказують на дві важливі передумови початку нового етапу порівняльної педагогіки: на політичну підтримку та наукову обґрунтованість. По-перше, почали говорити про міжнародний рівень освітянської політики та оцінювання, що вимагало інформації на міжнародному рівні. У низці країн зараз політика чітко скерована на побудову в системі освіти порівняльної бази знань. Донедавна такої підтримки бракувало. По-друге, відколи Міжнародна асоціація на початку 1960-х уперше провела міжнародне дослідження рівня викладання математики, відбувся істотний методологічний поступ, прикладами якого є нові статистичні методи вимірювання теоретичних даних, яких не можна спостерігати безпосередньо, шкалювання балів досягнень, деталізація багаторівневих моделей. У результаті досягнень попередніх десятиріч в освітній сфері настає час, коли можна розробити ієрархічно-впорядковану, багаторівневу інформаційну систему.

У процесі формування системи зовнішнього незалежного оцінювання в Україні широко використаний досвід цих та інших країн світу, який у процесі багаторічної експериментальної роботи адаптований до українських умов та діючого законодавства.

III. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Проведення зовнішнього оцінювання в Україні відбувається на основі чинних законодавчих і нормативно-правових актів.

Згідно зі статтею 53 Конституції України громадяни мають право здобувати безоплатно вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Право на освіту гарантується кожній людині на принципах рівності, визначених статтею 24 Конституції України. Реалізація цих конституційних засад передбачена Указами Президента України від 04.07.2005 р. № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», від 20.03.2008 р. № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні». Механізми запровадження зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, визначено постановами Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» (із змінами), від 31.12.2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» (із змінами).

Відповідно до абзацу дванадцятого частини першої статті 18 Закону України «Про вищу освіту» спеціально уповноважений орган виконавчої влади в галузі освіти і науки затверджує Умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів. Такі Умови прийому на 2009 р. були затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 02.09.2008 р. № 802 (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 24.09.2008 р. за № 892/15583). Згідно з пунктом 9 Умов прийому конкурсний відбір вступників із загальноосвітніх предметів, визначених у правилах прийому до вищого навчального закладу відповідно до пункту 16 цих Умов, здійснюється приймальними комісіями за сумою балів,

зазначених у сертифікатах Українського центру оцінювання якості освіти, виданих вступникам у поточному році.

Статтею 34 Закону України «Про загальну середню освіту» передбачено, що контроль за відповідністю освітнього рівня учнів (вихованців), які закінчили загальноосвітній навчальний заклад I, II і III ступенів, вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти здійснюється шляхом державної підсумкової атестації. Зміст, форми та порядок проведення державної підсумкової атестації визначаються й затверджуються Міністерством освіти і науки України. На виконання цієї норми закону Міністерством освіти і науки України наказом від 12.09.2008 р. № 845 були затверджені зміни до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти.

Нормативні документи з питань моніторингу якості освіти

2002 - 2006 роки

1. Національна доктрина розвитку освіти України.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 1095 від 25.08.2004 р. "Деякі питання зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти".
3. Указ Президента України № 1013/2005 від 04.07.2005 р. "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні".
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 1312 від 31.12.2005 р. "Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти".
5. Наказ Міністерства освіти і науки України № 701 від 13.10.2006 р. "Про організаційні заходи щодо підготовки та проведення у 2007 р. зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти".

6. Наказ Міністерства освіти і науки України № 729 від 27.10.2006 р. "Про закріплення за регіональними центрами оцінювання якості освіти областей для обслуговування".

7. Наказ Міністерства освіти і науки України № 746 від 03.11.2006 р. "Про організаційні заходи щодо інституційного розвитку системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти".

8. Наказ Міністерства освіти і науки України № 855 від 26.12.2006 р. "Про проведення моніторингового дослідження якості математичної освіти у початковій школі".

9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 856 від 26.12.2006 р. "Про організаційні заходи щодо проведення моніторингового дослідження якості математичної освіти у початковій школі".

2007 - 2008 роки

10. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9 - 1 від 09.01.2007 р. "Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2006/2007 навчальному році".

11. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9 - 320 від 24.05.2007 р. "Про зарахування сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання як результатів державної підсумкової атестації".

12. Наказ Українського центру оцінювання якості освіти № 172 від 25.05.2007р. "Про затвердження Схеми переведення тестових балів у стандартизовані шкали".

13. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9 - 365 від 13. 06. 2007 р. "Про проведення у 2007 р. серпневих конференцій педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів".

14. Лист Українського центру оцінювання якості освіти № 01/01-349 від 27.06. 2007 р. "Про сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти".

15. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1171 від 25.12.2007 р. "Про зовнішнє незалежне оцінювання навчальних

досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів у 2008 році".

16. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1172 від 25.12.2007 р. "Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України".

17. Наказ Міністерства освіти і науки України № 6 від 09.01.2008 р. "Про заходи щодо підготовки і проведення вступної кампанії у вищих і професійно-технічних навчальних закладах".

18. Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 24.01.2008 р. "Про Порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів системи загальної середньої освіти".

19. Наказ Міністерства освіти і науки України № 44 від 28.01.2008 р. "Про затвердження Календарного плану та Графіка проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів у 2008 році".

20. Наказ Українського центру оцінювання якості освіти № 74 від 11.02.2008 р. "Про затвердження Положення про організацію роботи пункту тестування".

21. Наказ Міністерства освіти і науки України № 117 від 21.02.2008 р. "Про продовження терміну реєстрації учасників зовнішнього незалежного оцінювання".

22. Спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я № 124/95 від 25.02.2008 р. "Про затвердження Переліку захворювань, що можуть бути перешкодою для проходження громадянами зовнішнього незалежного оцінювання".

23. Указ Президента України № 244/2008 від 20.03.2008 р. "Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні".

24. Наказ Міністерства освіти і науки України № 207 від 20.03.2008 р. "Про затвердження Положення про громадський

контроль за проведенням в Україні зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів та вступною кампанією у вищих навчальних закладах".

25. Наказ Міністерства освіти і науки України № 305 від 09.04.2008 р. "Про затвердження Положення про регламентні комісії регіональних центрів оцінювання якості освіти".

26. Наказ Українського центру оцінювання якості освіти № 365 від 30.04.2008 р. "Про Порядок реєстрації учасників додаткової сесії зовнішнього незалежного оцінювання 2008 року".

27. Наказ Міністерства освіти і науки України № 461 від 26.05.2008 р. "Про затвердження галузевої Програми поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008 - 2011 роки".

28. Наказ Міністерства освіти і науки України № 479 від 29.05.2008 р. "Про затвердження Положення про проведення пробного зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти".

29. Спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України № 510/55 від 10.06.2008 р. "Про спільні заходи Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України щодо створення системи моніторингових досліджень різних рівнів системи загальної середньої освіти та забезпечення участі України у міжнародних моніторингових дослідженнях у 2008-2012 рр."

2009 рік.

Для організації та проведення в 2009 р. зовнішнього незалежного оцінювання Міністерством освіти і науки України були видані такі документи:

30. Наказ Міністерства освіти і науки від 03.09.2008 р. № 804 «Про зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень осіб,

які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2009 році» (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 24.09.2008 р. за № 893/15584);

31. Наказ Міністерства освіти і науки від 02.10.2008 р. № 898 «Про затвердження календарного плану зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2009 році»;

32. Наказ Міністерства освіти і науки від 18.02.2009 р. № 133 «Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти в 2009 році» (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 26.03.2009 р. за № 281/16297).

Українським центром оцінювання якості освіти на виконання зазначених вище документів були видані накази, якими затверджені:

33. Порядок реєстрації учасників зовнішнього незалежного оцінювання 2009 р. (наказ від 09.10.2008 р. № 194);

34. Порядок створення пунктів тестування та вимоги до них (наказ від 10.03.2009 р. № 25);

35. Регламент роботи пунктів тестування (наказ від 24.03.2009 р. № 30);

36. Технологічні картки персоналу пункту тестування (наказ від 24.03.2009 р. № 30);

37. Порядок визначення результатів зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів системи загальної середньої освіти (наказ від 13.04.2009 р. № 35);

38. Положення про екзаменаційну комісію Українського центру оцінювання якості освіти (наказ від 13.04.2009 р. № 35);

39. Інструкції щодо проведення перевірки відкритих завдань тестів з української мови та літератури, математики, іноземних мов (наказ від 24.04.2009 р. № 37).

2010 рік

Для проведення зовнішнього оцінювання в 2010 році Міністерством освіти і науки України видано такі документи:

- Наказ від 26.06.2009 р. № 570 (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 15.07.2009р. за № 635/16651) (із змінами);
- Наказ від 16.10.2009 р. № 937 (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 22.12.2009 р. за № 1233/17249) (із змінами);
- Наказ від 04.09.2009 р. № 894 «Про терміни проведення зовнішнього незалежного оцінювання у 2010 р.»;
- наказ від 01.12.2009 р. № 1081 «Про зміни в термінах проведення зовнішнього незалежного оцінювання у 2010 р.»;
- Наказ від 22.03.2010 р. № 133 «Про створення пунктів тестування»;
- Наказ від 25.03.2010 р. № 238 «Про внесення змін до нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України щодо зовнішнього незалежного оцінювання в 2010 р.»;
- Наказ від 26.03.2010 р. № 243 «Про затвердження Змін до Умов прийому до вищих навчальних закладів України» (zareєстрований у Міністерстві юстиції України 01.04.2010 р. за № 267/17562).

Українським центром оцінювання якості освіти на виконання вищезазначених наказів розроблено та в установленому порядку затверджено:

- Правила реєстрації осіб, які виявили бажання пройти зовнішнє незалежне оцінювання у 2010 році (наказ від 27.10.2009 р. № 102);
- Регламент роботи пунктів тестування в 2010 р. (наказ від 27.01.2010 р. № 16);

-
- Порядок визначення результатів зовнішнього незалежного оцінювання випускників загальноосвітніх навчальних закладів (наказ від 22.04.2010 р. № 48).

Електронні адреси, за якими можна отримати оперативну інформацію про наявні нормативні документи: www.mon.gov.ua та/або www.testportal.gov.ua

Витяги з окремих діючих законодавчих і нормативних актів

Нормативно-правова база для проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів знаходиться у стадії формування. Під час експерименту з його запровадження, проведеного у 2004–2006 рр., апробувалися не лише технологічні питання, а й нормативно-правові аспекти його організації. Нині підготовлені зміни до багатьох законодавчих актів і нормативних документів, які регламентують різні аспекти організаційно-технологічного забезпечення процесу зовнішнього оцінювання.

Нижче подано витяги з окремих діючих законодавчих і нормативних актів, якими керується у своїй діяльності Український центр оцінювання якості, здійснюючи зовнішнє незалежне оцінювання.

1. Із Конституції України

«...Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної,

професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі...»

(Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — С. 141).

2. Із Закону України «Про вищу освіту»

«Стаття 3. Державна політика у галузі вищої освіти

1. Державна політика у галузі вищої освіти визначається Верховною Радою України.

2. Державна політика у галузі вищої освіти ґрунтується на принципах: ...доступності та конкурсності здобуття вищої освіти кожним громадянином України...;

Стаття 18. Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки, інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі освіти і науки: ...затверджує умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів...;

Стаття 44. Умови прийому на навчання до вищого навчального закладу

1. Прийом осіб на навчання до вищих навчальних закладів здійснюється на конкурсній основі відповідно до їх здібностей незалежно від форми власності навчального закладу та джерел його фінансування.

2. Умови конкурсу мають забезпечувати дотримання прав громадян у галузі освіти.

3. Поза конкурсом, а також за цільовими напрямленнями до вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності особи зараховуються у випадках і у порядку, передбачених законодавчими актами.

4. Прийом на навчання до вищого навчального закладу для підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів проводиться відповідно до умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів.

Правила прийому на навчання до вищого навчального закладу затверджуються його керівником за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки...»

(Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — С. 134).

3. Із Указу Президента України від 4 липня 2005 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні»

«1. Кабінету Міністрів України:

4) опрацювати і забезпечити реалізацію заходів щодо:

1. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про освіту» таким державним органом є Міністерство освіти і науки України.

...здійснення переходу протягом 2005–2006 років до проведення вступних випробувань до вищих навчальних закладів шляхом зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, передбачити відповідне фінансування цих заходів...»

(Офіційний вісник України. — 2005. — № 27. — С. 1542).

4. Із постанови Кабінету Міністрів України 25 серпня 2004 р. № 1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти».

З метою забезпечення реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до вищої освіти Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Порядок зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти (додається).

ПОРЯДОК зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти:

1. Зовнішнє незалежне оцінювання та моніторинг якості освіти (далі — оцінювання якості освіти) запроваджується з метою забезпечення реалізації конституційних прав громадян на рівний доступ до освіти, здійснення контролю за дотриманням Державного стандарту загальної середньої освіти, аналізу стану системи освіти та прогнозування її розвитку.

2. Оцінювання якості освіти здійснюється шляхом: зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників середніх загальноосвітніх навчальних закладів, за результатами якого проводиться їх державна підсумкова атестація та конкурсний відбір для навчання у вищих навчальних закладах...

3. МОН встановлює строки, перелік навчальних предметів, програми та порядок проведення оцінювання якості освіти і визначає загальну стратегію моніторингу якості освіти та забезпечує його проведення, контролює виконання запланованих заходів.

4. Організаційно-методичне і технологічне забезпечення оцінювання якості освіти здійснюється Українським центром оцінювання якості освіти і його регіональними підрозділами...

5. Національна система оцінювання якості освіти включає електронні бази даних, які створюються і ведуться згідно із законодавством у сфері інформаційної безпеки, зокрема:

6. навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів...; тестових завдань, які використовуються для зовнішнього незалежного оцінювання.

7. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти є державною підсумковою атестацією та вступними випробуваннями до вищих навчальних закладів і здійснюється на принципах прозорості та об'єктивності. Право на проходження зовнішнього незалежного оцінювання мають випускники навчальних закладів системи загальної середньої освіти або особи, які вже одержали атестат про повну загальну середню

освіту. За результатами зовнішнього незалежного оцінювання особам, які пройшли зовнішнє незалежне оцінювання, видається сертифікат з його результатами, згідно з яким вноситься відповідний запис у додаток до атестата випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти про повну загальну середню освіту. Особи, які раніше одержали атестат про повну загальну середню освіту, при вступі до вищих навчальних закладів подають сертифікат разом з атестатом. Зразок сертифіката затверджується МОН.

8. Оцінювання якості освіти здійснюється на засадах конфіденційності.

9. МОН враховує результати зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти під час проведення аналізу стану функціонування освітньої системи, визначає перспективні напрями її розвитку та розробляє заходи щодо реалізації державної політики в галузі освіти. Зазначені заходи оприлюднюються в засобах масової інформації, висвітлюються у фахових виданнях для ознайомлення з ними педагогічної громадськості...»

(Офіційний вісник України. — 2004. — № 34. — С. 2262).

5. Із постанови Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти».

«На виконання Указу Президента України від 4 липня 2005 р. №1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» та з метою підвищення якості загальної середньої освіти, забезпечення рівного доступу до вищої освіти і створення передумов для входження України в європейський освітній простір Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Установити, що зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до

вищих навчальних закладів, є державною підсумковою атестацією та вступними випробуваннями до цих закладів...»

(Офіційний вісник України. — 2006. — № 1. — С. 34).

6. Із Положення про Український центр оцінювання якості освіти (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2005 р. № 1312).

«1. Український центр оцінювання якості освіти (далі — Центр) є бюджетною установою, що належить до сфери управління МОН.

2. Центр у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами МОН та цим Положенням.

3. Центру підпорядковуються регіональні підрозділи — регіональні центри оцінювання якості освіти у м.м. Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Івано-Франківську, Києві, Львові, Одесі, Сімферополі та Харкові, навчально-екзаменаційні центри, що забезпечують організацію і здійснення у межах регіонів зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів (далі — зовнішнє незалежне оцінювання), шляхом проведення тестування на паперових носіях і комп'ютерного тестування.

4. Центр відповідно до покладених на нього завдань: оформляє і видає особам, які пройшли зовнішнє незалежне оцінювання, сертифікат з його результатами;

5. Подає на запит навчальних закладів системи загальної середньої освіти та вищих навчальних закладів інформацію про результати зовнішнього незалежного оцінювання...

6. Веде реєстр обліку осіб, які пройшли зовнішнє незалежне оцінювання.

7. Центр під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з центральними і місцевими органами виконавчої

влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також з фізичними особами...»
(Офіційний вісник України. — 2006. — № 1. — С. 34).

Основними завданнями
Центру оцінювання якості освіти є:

- організаційно -технологічна підготовка здійснення зовнішнього незалежного оцінювання та проведення моніторингу якості освіти, що передбачає:
- розроблення технологічного процесу зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення єдиних програмних вимог;
- організація розроблення та стандартизацію тестових завдань,
- створення бази даних;
- розроблення програмного забезпечення для створення бази даних і оброблення результатів тестування; підготовку інформаційних, методичних та інструктивних матеріалів;
- фахову підготовку осіб, що забезпечують проведення тестування та моніторинг якості освіти;
- розроблення завдань для зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення схеми зовнішнього незалежного оцінювання.

Рис. 3.1. Завдання УЦОЯО

IV. УЧАСНИКИ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Учасники зовнішнього оцінювання – особи, які склали тести, здійснювали розроблення, адміністрування, опрацювання та конвертацію результатів зовнішнього оцінювання.

Участь у тестуванні можуть взяти всі випускники загальноосвітніх навчальних закладів поточного навчального року, які виявили бажання стати студентами вищих навчальних закладів України, випускники загальноосвітніх навчальних закладів попередніх років.

Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень бажаючих вступити до вищих навчальних закладів проводять Український центр оцінювання якості освіти в тісній співпраці з Міністерством освіти і науки України, органами управління освітою і навчальними закладами за підтримки Секретаріату Президента та Уряду України. Активну допомогу в проведенні зовнішнього оцінювання надають Програма сприяння зовнішньому оцінюванню в Україні, Міністерство внутрішніх справ, з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони здоров'я, обласні державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

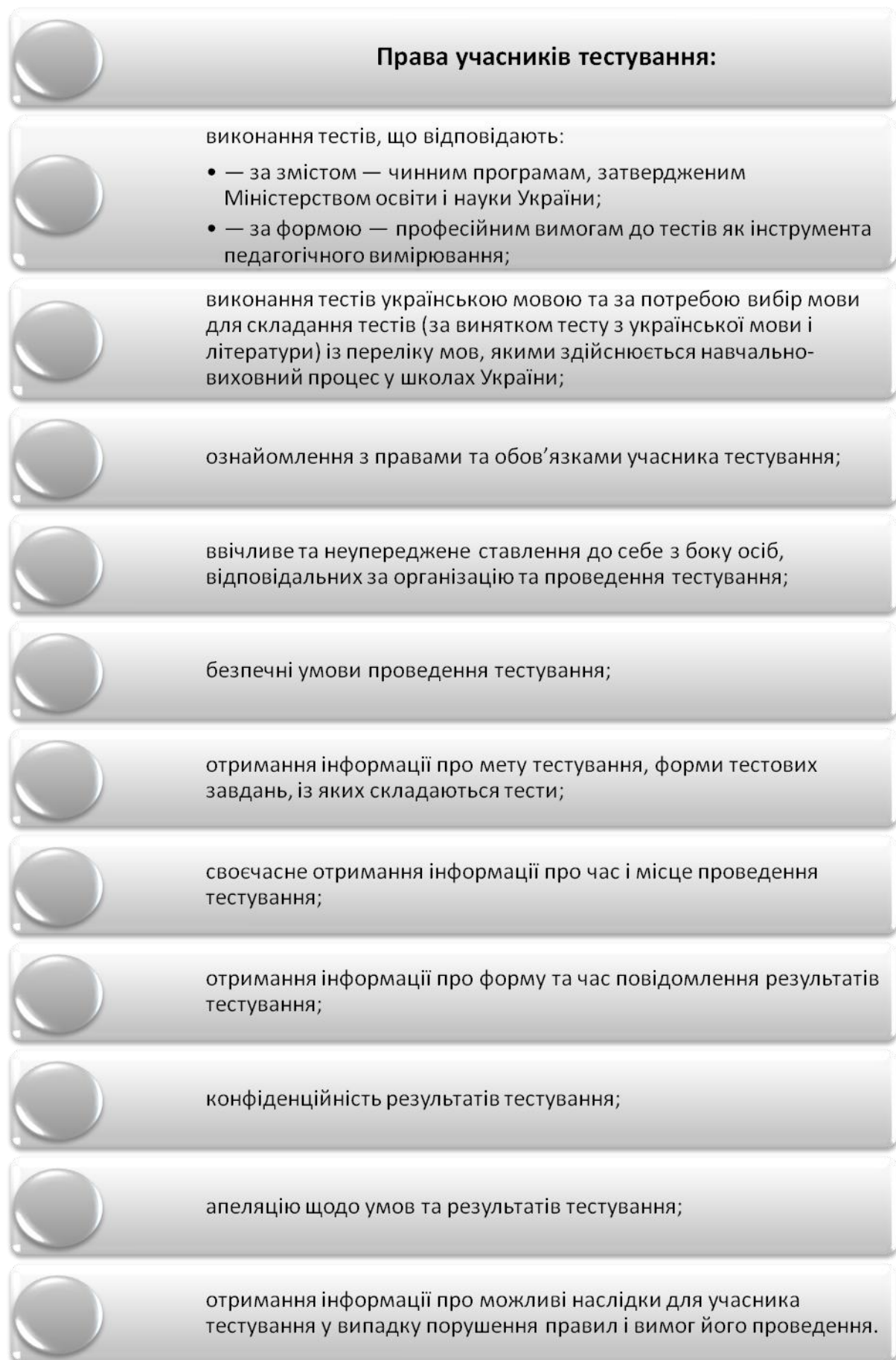

Рис. 4.1. Права учасників тестування:

Гарантії учасникам тестування

Учасникам *гарантується* проходження тестування та своєчасне отримання інформації про його результати у разі виконання ними зобов'язань.

Гарантії учасникам тестування:

- а) своєчасно зареєструватися в пункті реєстрації для участі у тестуванні, надавши повну та правдиву інформацію про себе в обсязі, визначеному умовами реєстрації;
- б) ввічливо ставитися до всіх осіб, які організують, проводять чи беруть участь у тестуванні;
- в) своєчасно з'явитися до пункту тестування з паспортом та іншими документами, перелік яких визначено Українським центром оцінювання якості освіти, або інформувати організаторів тестування про об'єктивні причини, що перешкоджають пройти тестування, але дають право на участь у додатковій сесії;
- г) ознайомитися з інформацією про порядок і правила проходження тестування;
- г') не використовувати під час тестування (в аудиторіях і приміщеннях пунктів тестування) в особистих інтересах, а також у інтересах других і третіх осіб: мобільні телефони, фото - й відео - апаратуру, інші технічні засоби, що можуть бути використані для приймання та передання будь-якої інформації; друковані та рукописні матеріали (підручники, посібники, записки тощо), що можуть бути додатковими джерелами інформації для підготовки відповідей на тести;
- д) виконувати всі вказівки та вимоги персоналу, який організовує проведення тестування в межах конкретного пункту тестування;
- е) під час тестування не контактувати з іншими учасниками тестування (розмовляти, передавати різні матеріали, консультувати чи консультуватися тощо);
- є) після завершення роботи над тестами здати всі матеріали тестування відповідальним особам, які його проводять.

Рис. 4.2. Гарантії учасникам тестування

Згода про взяття на себе цих зобов'язань фіксується на зворотній стороні бланка відповіді особистим підписом учасника

тестування в день складання тестів. У разі порушення будь-якої з вимог, зазначених вище, учасники тестування можуть бути видалені з аудиторії, де проходить тестування, та отримані ними результати будуть анульовані.

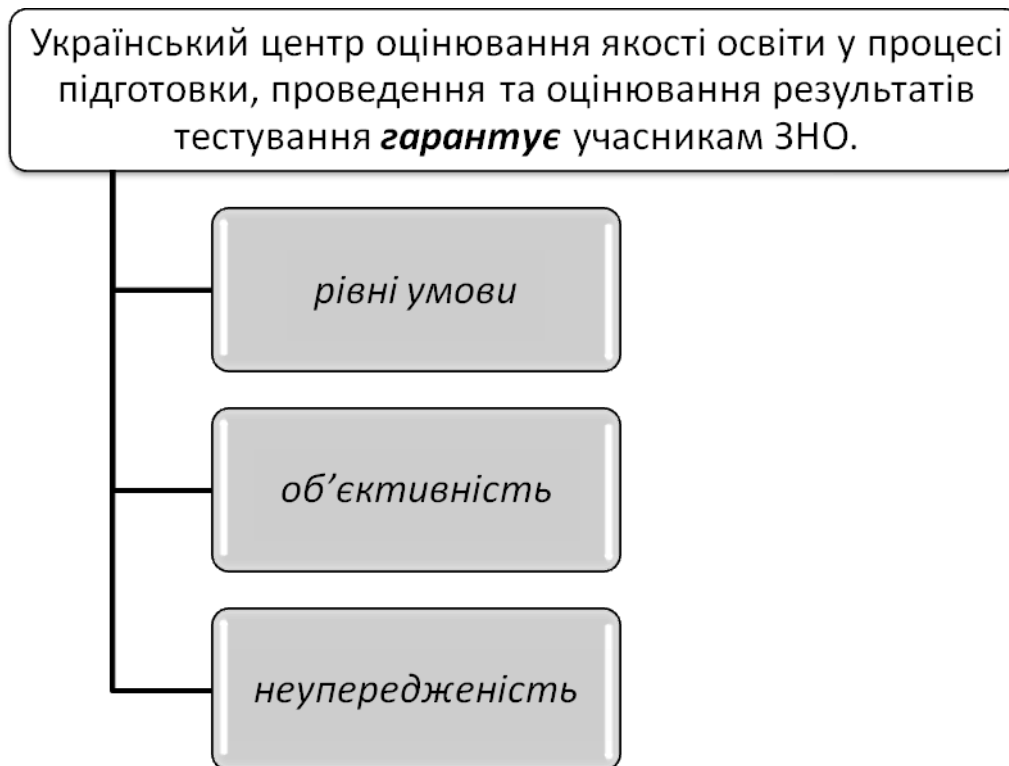

Рис. 4.3. Гарантії учасникам ЗНО

Ці гарантії забезпечуються:

1. *Повною конфіденційністю.* Зміст тестів, інформація про авторів тестових завдань та учасників тестування, зміст програмного забезпечення ретельно охороняються в Українському центрі оцінювання якості освіти. Доступ до цієї інформації мають лише окремі працівники, які попереджені про сувору відповідальність за її розголошення. Також з метою захисту конфіденційної інформації в Українському центрі оцінювання якості освіти розроблено комплекс технічних і технологічних засобів, що унеможлиблює її витік або дає можливість установити, коли, де, і з чийої вини це сталося.

2. *Стандартизованою процедурою проведення тестування.* Усі елементи цієї процедури ретельно вписані у спеціальних інструктивних документах Українського центру оцінювання якості освіти. З ними ознайомлені відповідальні особи, які

здійснюють адміністрування процесу тестування. Завдяки стандартизованій процедурі зовнішнє незалежне оцінювання розпочнеться і закінчиться одночасно в усіх пунктах тестування. В один і той же час будуть відкриті спеціальні пакети з тестовими завданнями. Усі учасники тестування отримають однакові бланки відповідей. Виконані роботи перевірятимуться з допомогою єдиного програмного забезпечення та за спеціальною процедурою.

3. *Специфікою формування змісту тестів.* До тестів включено завдання, орієнтовані на достатній і високий рівень навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. Більше половини тестових завдань розраховані не на просте відтворення знань, а на їхнє використання. З метою унеможливлення списування у кожній аудиторії використовуються різні варіанти тестів, що не повторюються. Однак у межах всієї країни ці варіанти є ідентичними. Усі завдання відповідають програмам із кожного предмета для загальноосвітніх навчальних закладів. Жодного завдання, що виходить за межі шкільних програм, у тестах немає. Передбачено виконання завдань різних форм. У тестах із української мови і літератури, математики, історії України використовуються так звані відкриті завдання, що вимагають розгорнутої відповіді, висловлення власних суджень або написання міні-твору.

4. *Спеціально дібраним і навченим персоналом.* Не зважаючи на те, що в адмініструванні зовнішнього оцінювання беруть участь десятки тисяч людей, усі вони пройшли спеціальне навчання і мають відповідні сертифікати. Умовами проведення зовнішнього оцінювання передбачено, що в аудиторіях, де відбувається тестування, не можуть виконувати функції адміністраторів учителі, які працюють у закладі освіти, де функціонує пункт тестування. Під час тестування з конкретного предмета в аудиторії не працюють інструктори з числа вчителів, які викладають цей предмет. Інструктори, що проводять тестування, та їхні помічники ознайомлюються з прізвищами

учнів, які будуть працювати в конкретній аудиторії, лише за кілька хвилин до початку тестування.

5. *Високим рівнем централізації процесу зовнішнього тестування.* Більшість підготовчих процедур здійснюється в Українському центрі оцінювання якості освіти, зокрема: підготовка і друк тестових зошитів; виготовлення і розсилання запрошень тим, хто зареєструвався; визначення для кожного учасника пункту тестування, аудиторії та місця в ній; обробка результатів тощо. Це дає можливість зберегти конфіденційність, унеможливити сторонній вплив на процедуру і результати тестування.

6. *Оригінальним програмним забезпеченням,* розробленим в Українському центрі оцінювання якості освіти. Воно дає можливість, без втручання сторонніх осіб, за досить короткий час обробити сотні тисяч бланків відповідей і автоматично визначити результати тестування кожного учасника. Прізвища авторів відповідей розшифровуються лише тоді, коли завершиться оцінювання кожної роботи, а копія перевіреної роботи зберігається на електронних носіях.

7. *Специфічним процесом опрацювання бланків відповідей.* Усі відповіді, ще до перевірки, обов'язково скануються та заносяться в базу даних. Тому вони не можуть бути втрачені чи виправлені. Бланки відповідей А перевіряються комп'ютерами. Бланки відповідей Б з рукописним текстом або розв'язком направляються на перевірку трьом учителям (екзаменаторам).

Важливо знати, що бланки Б ніколи не будуть перевірятися екзаменаторами з тієї області, міста чи району, де вони виконані. Отже, екзаменатори не знають, чию роботу вони перевіряють. Після перевірки бланки Б з оцінками екзаменаторів знову скануються і зберігаються в електронному вигляді.

8. *Фізичною охороною.* Український центр оцінювання якості освіти та його структурні підрозділи, відповідно до рішення Уряду, охороняються працівниками МВС України. Тестові матеріали до пунктів тестування і бланки з відповідями до

пунктів обробки доставляються спеціальними службами під охороною. У пунктах тестування тестові матеріали охороняються працівниками МВС України.

9. Громадським контролем за проведенням тестування. Український центр оцінювання якості освіти запрошує батьків, представників засобів масової інформації, громадських організацій, політичних партій, органів влади, закладів освіти різних типів і форм власності спостерігати за всіма складовими процесу зовнішнього незалежного оцінювання. Для цього потрібно лише зареєструватися в будь-якому пункті тестування та не заважати проводити зовнішнє оцінювання. Нам нічого приховувати. Ми зацікавлені в тому, щоб уся процедура зовнішнього тестування була прозорою для громадськості.

10. Іншими чинниками, що не можуть бути розголошені.

Отже, Українським центром оцінювання якості освіти вживаються достатньо вагомі заходи для забезпечення рівних умов, об'єктивності та неупередженості у проведенні зовнішнього незалежного оцінювання у формі тестування. Проте дотримання таких умов залежить не лише від працівників УЦОЯО. Важливою гарантією цього є виконання учасниками тестування тих зобов'язань, які вони беруть на себе, приймаючи рішення про складання тестів.

Реєстрація осіб, які виявили бажання скласти ЗНО

Участь у тестуванні мають право брати лише ті особи, які зареєструвалися у терміни, встановлені Українським центром оцінювання якості освіти. Інформування громадськості про терміни, порядок проходження реєстрації, а також про розташування пунктів реєстрації та організацію їхньої роботи здійснюють регіональні центри оцінювання якості освіти.

Для проведення реєстрації регіональними центрами оцінювання якості освіти в закладах та установах освіти створюють пункти реєстрації. У пунктах реєстрації мають можливість зареєструватися випускники поточного навчального року із цих закладів освіти.

Для реєстрації необхідна інформація про учасника тестування - особисті дані та фотографія, а також необхідно здійснити вибір предметів, із яких є бажання скласти тести та мову тестування: українську, кримськотатарську, польську, російську, угорську, румунську та молдовську (крім тестів з української мови та літератури, іноземних мов). Після отримання цих даних формується реєстраційна картка з іменним кодом. Вона потрібна для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні.

Реєстрація вважалася завершеною після отримання регіональним центром оцінювання якості освіти реєстраційної картки особи та створення персональної інформаційної сторінки на сайті Українського центру оцінювання якості освіти (доступ до сторінки здійснювався за паролем, указаним у реєстраційній картці).

Внесення змін до реєстраційних даних здійснювалося в разі подання зареєстрованою особою відповідної заяви в межах загального часу, відведеного на реєстрацію, за місцем проходження первинної реєстрації.

Збільшення кількості навчальних предметів, які мали можливість вибирати учасники для проходження тестувань (з трьох у 2008 р., до п'яти в 2009, та одинадцяти у 2010 р.), та запровадження нової процедури проведення реєстрації призвело до значного зменшення числа учасників, які вносили зміни до переліку вибраних ними предметів.

На підставі даних, отриманих під час реєстрації, здійснюється формування зведеної бази даних осіб, які будуть брати участь в ЗНО. Файли з реєстраційними даними надсилаються електронною поштою реєстраторами до відповідних регіональних центрів оцінювання якості освіти.

Підготовка кадрів для проведення ЗНО

До організації та проведення зовнішнього незалежного оцінювання залучають педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Навчання відповідальних за пункти тестування, їхніх помічників, старших інструкторів та екзаменаторів проводять спеціалісти регіональних центрів оцінювання якості освіти спільно з науково-педагогічними працівниками обласних (міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти за сприянням управлінь (відділів) освіти і науки.

У якості екзаменаторів, які здійснюють перевірку завдань відкритого типу з української мови та літератури, математики, іноземних мов, залучаються педагогічні працівники загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

Українським центром оцінювання якості освіти проводяться інструктивні наради для старших екзаменаторів з питань оцінювання відкритих завдань з української мови, математики та іноземних мов. Для навчання екзаменаторів розроблено інформаційні матеріали, якими забезпечено всі регіональні центри. Особливу увагу приділяються набуттю екзаменаторами практичних навичок застосування критеріїв оцінювання завдань відкритої форми. Для педагогічних працівників, які в попередні роки отримали сертифікати Українського центру оцінювання якості освіти, проводяться настановчі інструктажі.

З метою залучення фахівців до розроблення тестових завдань Українським центром оцінювання якості освіти спільно із Програмою сприяння зовнішньому незалежному оцінюванню (USETI) організовано сертифікаційний курс навчання.

Міністерство освіти і науки України спільно з Українським центром оцінювання якості освіти провели конкурс розробників тестових завдань, участь у якому брали ті, хто має досвід у написанні тестових завдань та бажання співпрацювати з Українським центром оцінювання якості освіти. Після закінчення навчання переможці конкурсу отримують сертифікати Українського центру оцінювання якості освіти, й уклавши відповідні договори, зможуть брати участь у розробленні чи експертизі тестових завдань для ЗНО.

V. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Підготовка зовнішнього оцінювання

Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень, як обов'язкова процедура для всіх бажаючих вступити до вищих навчальних закладів, в українській освітній системі має свої особливості. Характерним є те, що ці особливості з'явилися не спонтанно, а були передбачені в нормативних документах, які регламентували проведення зовнішнього оцінювання.

Такими особливостями є:

- статус зовнішнього незалежного оцінювання. У 2010 р. його результати зараховувалися лише для участі в конкурсі на право навчатися у вищому закладі освіти. У 2009 р. результати зовнішнього оцінювання зараховувалися і як оцінки, отримані під час державної підсумкової атестації за курс загальноосвітньої школи;

- у 2010 році запроваджено два обов'язкових тести: із української мови та літератури, математики або історії України; у 2009 році вилучені з переліку предметів, із яких проводиться зовнішнє оцінювання, зарубіжна література, всесвітня історія та основи правознавства. Це зумовлено тим, що вступні випробування із зарубіжної літератури та всесвітньої історії в 2008 р. проводилися лише кількома вищими навчальними закладами, а основи правознавства не вивчаються в загальноосвітній школі як систематичний курс;

- проведення зовнішнього оцінювання з іноземних мов. Уперше в 2009 р. до переліку предметів, із яких проводилося зовнішнє оцінювання, були включені англійська, німецька, французька, іспанська мови;

- збільшення кількості предметів - із трьох у 2008 році, до п'яти у 2009 р. та одинадцяти у 2010 р., із яких майбутні абітурієнти могли пройти зовнішнє оцінювання;

- внесення змін до структури тестів. У тестах з усіх предметів (крім історії України) не визначався субтест, результати за

виконання якого в 2008 р. зараховувалися як державна підсумкова атестація. У 2009 р. результати за 12-бальною шкалою (для державної підсумкової атестації визначалися за спеціальною методикою за виконання всього тесту). У 2010 році переглянуто розподіл завдань за змістовими лініями, змінено співвідношення різних типів тестових завдань;

- для учасників зовнішнього незалежного оцінювання у 2009 р. обов'язкове зарахування результатів, отриманих під час зовнішнього оцінювання, як державної підсумкової атестації за курс повної загальної середньої освіти. У 2008 р. таке зарахування здійснювалося за вибором учасника зовнішнього оцінювання. У 2010 р. його результати зараховувалися лише для участі в конкурсі на право навчатися у вищому закладі освіти.

Кожного року зовнішнє оцінювання відбувається в умовах, коли політичні сили стають в опозицію щодо його запровадження, намагаються надати політичного забарвлення певним аспектам його проведення. Зокрема, йдеться про мовне питання, відсутність преференцій для абітурієнтів, які закінчили загальноосвітні навчальні заклади минулих років, а також для тих, які виявили бажання отримувати вищу освіту заочно, економічну кризу та ін. У той же час проведення зовнішнього оцінювання активно підтримують Президент та Уряд України, Міністерство освіти і науки України, широкі кола української громадськості, керівники провідних вищих навчальних закладів. Зростання рівня довіри суспільства має великий вплив на зовнішнє оцінювання, підвищення рівня відповідальності організаторів та осіб, які були залучені до його проведення допомагають проведенню зовнішнього незалежного оцінювання.

Інформаційна кампанія

Основна мета інформаційної кампанії – інформування широких кіл громадськості про особливості організації та проведення зовнішнього незалежного оцінювання в поточному році.

Інформаційно-роз'яснювальна робота проводиться керівниками Міністерства освіти і науки України, Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти, управлінь освіти і науки обласних державних адміністрацій, міст Києва та Севастополя, працівниками обласних (міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти, Програми сприяння зовнішньому оцінюванню в Україні (USETI).

Кожен, хто виявив бажання взяти участь у тестуванні, під час реєстрації отримує інформаційно-реєстраційний бюлетень, де подано інформацію про зовнішнє оцінювання в поточному році, а саме: перелік предметів, розклад тестувань, права та обов'язки учасників зовнішнього оцінювання, інформацію щодо визначення результатів тестування тощо.

З метою інформування широкого кола громадськості з питань проведення зовнішнього незалежного оцінювання та вступної кампанії до вищих навчальних закладів України Українським та регіональними центрами оцінювання якості освіти організовуються громадські зустрічі з учнями 11-х класів, їхніми батьками, випускниками загальноосвітніх навчальних закладів попередніх років, учнями професійно-технічних навчальних закладів і студентами вищих закладів освіти I-II рівнів акредитації, представниками педагогічної громадськості та засобів масової інформації в усіх регіонах України.

Для надання інформаційно-консультаційної допомоги громадянам забезпечено роботу телефонних «гарячих ліній» Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти. На офіційних сайтах Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти функціонують сторінки «Запитання та відповіді», «Форум», на яких у режимі on-line працівники цих установ надають відповіді на запитання, пов'язані з організацією та проведенням тестування.

Для оперативного інформування громадськості про хід підготовки до проведення зовнішнього оцінювання на сайті Українського центру оцінювання якості освіти функціонував

розділ «Хроніка подій», на сторінках якого щоденно розміщуються повідомлення про основні події, що відбуваються в процесі підготовки до проведення зовнішнього оцінювання.

За участю директора Українського та керівників регіональних центрів оцінювання якості освіти відбуваються прес - і вебконференції. У засобах масової інформації публікуються статті, присвячені актуальним питанням підготовки та проведення зовнішнього оцінювання.

За підтримки Програми сприяння зовнішньому тестуванню в Україні на телебаченні та радіо (УТ-1, 1+1, ICTV, Україна, регіональних ТРК та ФМ - станціях) розміщуються відео - та аудіо - ролики «Реєстрація учасників зовнішнього незалежного оцінювання».

Інформаційна кампанія забезпечує достатній рівень інформованості громадськості про зміст, порядок та особливості проведення зовнішнього оцінювання.

Укладання тестів

Тести для проведення зовнішнього оцінювання укладаються фахівцями Українського центру оцінювання якості освіти на основі Програм зовнішнього оцінювання, що були затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18 вересня 2008 р. № 865.

На основі змістового та статистичного аналізу й узагальнення результатів зовнішнього незалежного оцінювання попередніх років працівниками Українського центру оцінювання якості освіти було розроблено специфікації з навчальних предметів, що відповідають вимогам Програм зовнішнього незалежного оцінювання, затверджених Міністерством освіти і науки України (наказ № 865 від 18.09.2008 р.).

Основними методологічними принципами, якими визначається робота з укладання тестів, є:

- відповідність тестів програмам зовнішнього незалежного оцінювання;
- забезпечення валідності, об'єктивності, надійності, точності тестових завдань;
- розподіл завдань за змістовими лініями,
- співвідношення різних типів тестових завдань;
- збільшення кількості завдань, що вимагають для їхнього розв'язку використання, а не простого відтворення знань.

Рис. 5.1. Методологічні принципи укладання тестів

В 2008 р. розпочато створення фондів Банка тестових завдань Українського центру оцінювання якості освіти. До фонду Банка тестових завдань вносяться завдання, що розроблялися на договірних засадах досвідченими педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, науковими співробітниками Академії педагогічних наук, викладачами вищих навчальних закладів. Ці завдання отримали не менше трьох схвальних рецензій експертів та пройшли апробацію.

Над кожним предметним тестом працюють три групи розробників. До їхнього складу входять доктори наук, кандидати наук, викладачі вищих закладів освіти та учителі вищої категорії загальноосвітніх навчальних закладів. Кожна група розробляє по два варіанти тесту з кожного предмета. Усього укладають біля 30 варіантів та біля 500 псевдоваріантів тестів. Один варіант тесту з кожного предмету розробляється методистами Українського центру оцінювання якості освіти.

Для фахівців, залучених до розроблення тестових завдань, підготовлено інструктивні матеріали щодо їх створення. Це забезпечує відповідність розроблених тестів специфікаціям.

Тести є поліформними, тобто містять завдання закритої форми з вибором однієї правильної відповіді, завдання на встановлення відповідності, завдання на встановлення послідовності та завдання відкритої форми з короткою відповіддю. Тести з української мови та літератури, іноземних мов (у 2009 р. і математики) містять завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю. Використання різних форм тестових завдань дозволяє оцінити знання учасників зовнішнього оцінювання, що відповідають різним рівням навчальних досягнень, а також уміння їх застосовувати в ускладнених і нестандартних ситуаціях.

З 2009 р. проводиться тестування з іноземних мов (англійська, німецька, французька та іспанська мови). Валідність цих тестів за змістом забезпечується процедурою їх створення, науково-методичним рецензуванням, висновками міжнародних експертів, апробацією.

Після рецензування та доопрацювання предметних тестів здійснено їхнє літературне редагування.

Усі тести укладаються українською мовою. Для випускників закладів освіти, навчальний процес у яких здійснювався мовами національних меншин, Український центр оцінювання якості освіти забезпечив переклад тестів російською, угорською, румунською, молдовською мовами.

Під час роботи над укладанням тестів значну увагу приділено підготовці невід'ємної частини тестів – бланків відповідей – спеціальної форми фіксації результатів тестування. Конструктивне оформлення бланків відповідей забезпечує зручність й оперативність роботи учасників тестування, скорочує непродуктивні витрати часу на їхнє заповнення.

Виготовлення зошитів із тестовими завданнями

Друк тестових зошитів здійснюється в Українському центрі оцінювання якості освіти з дотриманням усіх необхідних умов,

що унеможлиблюють розголошення стороннім особам зміст тестових завдань.

Завдяки використанню сучасного друкарського та пакувального обладнання максимально автоматизовано процес друку тестових зошитів і формування аудиторних комплектів тестових матеріалів.

На етапі підготовки тестових матеріалів до друку було розроблено сотні макетів тестових зошитів, частину із яких відібрано для тиражування.

Для прикладу, у 2009 р. для проведення зовнішнього незалежного оцінювання надруковано 1 484 470 тестових зошитів, підготовлено 83 948 аудиторних комплектів тестових матеріалів (тестові зошити, бланки відповідей, штрих-коди та пакети для відправки бланків відповідей учасників до центрів обробки), а в 2010 р. було надруковано 1 765 080 тестових зошитів, та підготовлено 99 860 аудиторних комплектів тестових матеріалів.

У 2009 р. було здійснено технічне переобладнання потужностей друкарського комплексу Українського центру оцінювання якості освіти. Це дало можливість оптимізувати процес друку тестових зошитів.

Проведення пробного тестування

Усі бажаючі ознайомитися з процедурою проведення зовнішнього оцінювання мають можливість взяти участь у пробному тестуванні з основних навчальних предметів.

Реєстрація бажаючих взяти участь у пробному тестуванні здійснюється через мережу Internet. Тестування проводиться регіональними центрами оцінювання якості освіти за тестами, що за структурою відповідають специфікації тестів зовнішнього оцінювання.

Пробне тестування проводиться за кошти фізичних осіб. Вартість одного пробного тестування становила близько 60 грн., що пов'язано із специфічними особливостями кожного регіону.

VI. ПРОВЕДЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Формування мережі пунктів тестування

Для проведення ЗНО регіональними центрами оцінювання якості освіти в закладах та установах освіти створюють пункти тестування. Вимоги щодо створення пунктів визначено у відповідному Порядку, затвердженому наказом Українського центру оцінювання якості освіти.

Місця розташування пунктів тестування визначатимуться після завершення реєстрації та визначення кількості абітурієнтів, які виявили бажання пройти тестування з того чи іншого предмета. Вони будуть створені на базі окремих загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, що розташовані у великих райцентрах, містах, обласних центрах, у містах Києві та Севастополі. Місце розташування пункту тестування для конкретного абітурієнта визначається за допомогою програмно-апаратних засобів якомога ближче до місця проживання, указанного абітурієнтом під час реєстрації. Про місцезнаходження пунктів реєстрації, їх фактичні та електронні адреси можна дізнатися в керівників загальноосвітніх навчальних закладів або в районних (міських) відділах (управліннях) освіти. Також можна звернутися до регіональних центрів оцінювання якості освіти.

Формування розгалуженої мережі пунктів тестування сприяє забезпеченню рівних можливостей усім громадянам для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні. Водночас створення такої мережі потребує залучення до роботи значної кількості педагогічних працівників, організації їх навчання, запровадження ефективної системи обміну й опрацювання отриманої інформації.

Зокрема, в 2008 році для проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень абітурієнтів створено 4634 пунктів тестування, у 2009 році – 5210, у 2010 році - 5685 пунктів тестування.

Під час формування мережі пунктів тестування враховано можливості проходження зовнішнього оцінювання громадянами з обмеженими фізичними можливостями.

З 2009 року відповідно до угоди про співробітництво Українського центру оцінювання якості освіти та Державного департаменту України з питань виконання покарань на базі установ із виконання покарань, слідчих ізоляторів і навчальних закладів Державної кримінально-виконавчої служби України створено пункти тестування для осіб, що відбувають покарання.

Доставка тестових матеріалів

З метою недопущення розголошення конфіденційної інформації щодо змісту тестів доставку до пунктів тестування необхідних тестових матеріалів здійснюють працівники Державного підприємства спеціального зв'язку.

Для проведення зовнішнього оцінювання 2008 р. здійснено адресну доставку 11160 тестових матеріалів, у 2009 р. - 12331, у 2010 р. - 8058 контейнерів із тестовими матеріалами.

Для організації та проведення тестувань з української мови та літератури, математики спеціалізованим підприємством поштового зв'язку запроваджено окремі графіки й маршрути доставки тестових матеріалів із залученням додаткової кількості персоналу і транспортних засобів.

Українським центром оцінювання якості освіти до пунктів тестування також надсилаються адміністративні пакети. До таких пакетів поміщуються реєстри аудиторій пунктів тестування, алфавітні, аудиторні списки учасників, аудиторні протоколи проведення зовнішнього оцінювання, індивідуальні паперові наліпки для нумерації робочих місць в аудиторіях та картки для розподілу старших інструкторів, інструкторів і чергових у пунктах тестування. Указана в них інформація оприлюднюється за дві години до початку тестувань.

Усі матеріали Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти до пунктів тестування доставляються

своєчасно та в повному обсязі. Фактів розголошення інформації про зміст тестів на етапі транспортування не встановлено.

Проведення зовнішнього оцінювання в пунктах тестування

Організаційне, методичне та технологічне забезпечення процесу проведення зовнішнього незалежного оцінювання здійснювалося у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Графік проведення тестувань розроблено з урахуванням виконання навчальних планів і програм у загальноосвітніх навчальних закладах, структури навчального року, тижневого навантаження педагогічних працівників, які залучалися до перевірки робіт в якості екзаменаторів, а також звернень громадських і релігійних організацій.

Інформація про місце та час проведення зовнішнього оцінювання з конкретного предмета розміщується на персональних сторінках абітурієнтів, а також у запрошеннях-перепустках, де подаються короткі рекомендації щодо необхідності завчасно визначити маршрути і час заїзду до пунктів тестування. Ці запрошення надсилаються абітурієнтам поштою за адресами, указаними ними під час реєстрації. Інформація про місце розташування пунктів тестування та найбільш зручні маршрути заїзду до них також розміщується на web-сайтах регіональних центрів оцінювання якості освіти.

Основною організаційно-структурною одиницею пунктів тестування є аудиторії. Наповнюваність аудиторій, де проводилися тестування – до 15 осіб. Інформація про персональний розподіл учасників за аудиторіями пункту тестування оприлюднюється за дві години до початку зовнішнього оцінювання. Українським центром оцінювання якості освіти підготовлено відповідні рекомендації щодо організації та проведення зовнішнього оцінювання в аудиторіях.

Використовується традиційна інформаційна схема супроводу учасника в пункті тестування - персональне запрошення – алфавітні списки учасників зовнішнього оцінювання, що розміщуються на вході до пункту тестування, – аудиторний список учасників, що розміщується на вході до аудиторії тестування, – аудиторний протокол проведення зовнішнього оцінювання – індивідуальна паперова інформаційна наліпка на робочому місці учасника, де зазначені номер його місця в аудиторії (протоколі), прізвище, ім'я, по батькові, номер запрошення для участі в зовнішньому оцінюванні та мова тестування. Це дає можливість учасникам безпомилково визначити свої робочі місця в аудиторіях тестування.

Роботу в аудиторії тестування, розрахованій на 15 учасників, організовують два працівники – старший інструктор та інструктор, в об'єднаній аудиторії – один інструктор та 2-3 старші інструктори (по одному на кожні 15 учасників зовнішнього оцінювання).

Розподіл старших інструкторів, інструкторів, чергових за аудиторіями тестування та місцями чергування здійснюється шляхом жеребкування, що проводиться уповноваженими особами Українського або регіонального центру оцінювання якості освіти. Така процедура проводиться до оголошення аудиторних списків учасників зовнішнього оцінювання.

Діяльність та функціональні обов'язки осіб, залучених до проведення зовнішнього оцінювання, черговість їхніх дій визначаються технологічними картами персоналу пункту тестування, розробленими та затвердженими Українським центром оцінювання якості освіти.

Враховуючи досвід проведення зовнішнього оцінювання в 2008 та 2009 роках, з 2010 року вжито додаткові заходи щодо контролю за ідентифікацією осіб, які проходять оцінювання, дотриманням абітурієнтами та персоналом норм чинного Порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання. Зокрема, нормативними документами передбачено більш жорсткі

заходи покарання у випадках наявності в абітурієнтів під час роботи над тестом різноманітних технічних засобів збору, обробки та передачі інформації, посилення ідентифікації особи з боку персоналу пунктів тестування за фотокартками, вклеєними в Сертифікатах зовнішнього незалежного оцінювання, тощо.

Громадське спостереження

Комітетом виборців України, Громадянською мережею «ОПОРА», Центром тестових технологій та моніторингу якості освіти за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», Програми UNITER та Програми сприяння зовнішньому тестуванню в Україні організовано кампанію громадського спостереження за проведенням тестування. Представники цих організацій здійснюють спостереження за всіма етапами проведення зовнішнього оцінювання. За даними Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти, у пунктах тестування, перевірки та обробки результатів, на засіданнях регламентних та апеляційної комісії завжди присутні громадські спостерігачі. За їхніми зауваженнями, що надходять до Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти, терміново вживаються необхідні заходи.

Для спостереження за проведенням зовнішнього незалежного оцінювання в Українському та регіональних центрах оцінювання якості освіти відбувається акредитація представників засобів масової інформації. За проведенням зовнішнього незалежного оцінювання спостерігають понад 200 акредитованих представників центральних і регіональних засобів масової інформації.

З метою громадського контролю за проведенням зовнішнього оцінювання Українським і регіональними центрами оцінювання якості освіти надається максимальне сприяння юридичним і фізичним особам, які виявляють бажання здійснювати громадське спостереження за проведенням тестувань. Про можливість та мету громадського спостереження широко

повідомляється в засобах масової інформації, мережі Internet. Реєстрація громадських спостерігачів проводиться Українським та регіональними центрами оцінювання якості освіти.

Особливу активну участь в організації громадського спостереження беруть Громадянська мережа «ОПОРА», Комітет виборців України, Центр тестових технологій та моніторингу якості освіти. Підсумки громадського спостереження підводяться на прес - конференціях та в узагальнених матеріалах.

Організаційно - технологічне забезпечення ЗНО

Уся процедура складання тестів чітко регламентована.

1. Біля входу учасників тестування обов'язково зустрічають чергові. Вони перевіряють запрошення, яке є перепусткою, та паспорт (у тих, кому не виповнилося 16 років, чергові вимагатимуть пред'явити свідоцтво про народження та довідку зі школи з фотографією). Учасники тестування повинні знати, що жодним нормативним документом не визначено час, коли учасникам тестування можуть дозволити зайти до приміщення, в якому розташований пункт тестування.

2. У вестибюлі пункту тестування встановлені спеціальні інформаційні дошки (стенди) з аудиторними списками учасників тестування. У цих списках потрібно знайти прізвище, ім'я та по батькові учасника тестування. Біля кожного прізвища буде вказано номер аудиторії, в якій учасник тестування працюватимете над тестами.

3. За 15 хвилин до початку тестування учасникам тестування надається можливість пройти до приміщення. На дверях аудиторії розміщено список учнів, які в ній працюють. У цьому ж списку поряд із прізвищем учасника тестування вказано номер столу, за яким він виконує тестові завдання. Потрібно запам'ятати цей номер.

4. Біля дверей аудиторії учасника тестування знову попросять показати запрошення й паспорт чи свідоцтво про народження. Лише тоді, коли інструктор переконається, що прізвище учасника

тестування є у списку, а паспорт чи інші документи дають можливість ідентифікувати особу, учасник тестування має можливість увійти в аудиторію.

5. На столі, що стоїть біля дверей, учасник тестування залишає всі особисті речі. Під час тестування не можна використовувати будь-які допоміжні джерела інформації, адже цього не передбачено процедурою.

6. Учасник тестування сідає лише за той стіл, на якому наклеєний його номер. В іншому випадку робота не буде ідентифікована, і учасник тестування не зможе отримати результати.

7. Старший інструктор розпочинає інструктаж.

8. Старший інструктор показує всім учасникам тестування секретний пакет із тестовими зошитами. Він має бути заклеєний. Старший інструктор пропонує одному з учнів пересвідчитися у цілісності пакета. Факт цілісності пакета учень засвідчує своїм підписом у протоколі. Лише після цього старший інструктор відкриває пакет.

9. Упродовж наступних 15 хвилин учасникам тестування роздають бланки відповідей, які були в пакеті. Таких бланків може бути один або два. На кожний бланк інструктори наклеюють наліпку зі штрих-кодом, у якому зашифроване прізвище учасника тестування.

- а) наліпка наклеюється лише у спеціально визначеному місці;
- б) наліпка має бути наклеєна горизонтально, без перекосів;
- в) номер на наліпці повинен відповідати номеру стола, за яким працює учасник тестування.

10. Після наклеювання наліпок старший інструктор ознайомлює учасників тестування із інструкціями про роботу з тестовими зошитами та порядком заповнення бланків відповідей.

11. За командою інструктора на зворотній стороні бланка А учасники тестування власноруч фіксують, що з правилами проведення тестування ознайомлені, й засвідчують це своїм

підписом. Всі записи у бланках відповідей мають бути зроблені учасником тестування кульковою ручкою чорного кольору.

12. Інструктори роздають зошити з тестами учасникам тестування. На кожному зошиті зазначено його номер. Потрібно взяти бланк відповіді та у спеціально відведеному місці поставити знак «X» під номером, що відповідає номеру зошита учасника тестування. Номер стола, за яким працює учасник тестування, номер тестового зошита, номери на наліпках із штрих-кодами мають бути однаковими.

13. Відтепер розпочинається відлік часу, який визначено для виконання того чи іншого тесту. Цей час вказано на першій сторінці тестового зошита. Час початку роботи записується на класній дошці.

Додаткова сесія

У житті кожної людини бувають різні ситуації, передбачити які неможливо. Тому для забезпечення рівних умов усім учасникам зовнішнього оцінювання Українським центром оцінювання якості освіти проводиться додаткова сесія зовнішнього оцінювання для осіб, які не змогли пройти зовнішнє незалежне оцінювання під час основної сесії через об'єктивні причини.

Для участі у додатковій сесії ЗНО потрібно не пізніше 5-ти днів із часу проведення основної сесії тестування з певного предмета подати заяву та необхідні підтверджуючі документи на розгляд регламентної комісії, що діє при регіональному центрі оцінювання якості освіти.

Додаткові сесії відбуватимуться лише в пунктах тестування, що знаходяться в обласних центрах або при вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації державної форми власності.

Сертифікати Українського центру оцінювання якості освіти з результатами тестування надсилаються до місць реєстрації.

VII. ОПРАЦЮВАННЯ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Ідентифікація абітурієнтів та їхніх відповідей

Бланки з відповідями, що заповнювалися особами під час складання тестів, кодується. Кодування проводилося шляхом наклеювання на бланки відповідей наліпок із штрих-кодом. Кожний штрих-код відповідає прізвищу учасника зовнішнього оцінювання.

Основна мета кодування – забезпечення конфіденційності результатів тестування, що створює рівні умови для всіх абітурієнтів. Зокрема, йдеться про попередження фальсифікацій відповідей на кожному етапі тестування: під час обробки бланків, визначення та представлення результатів. Саме завдяки цьому була впроваджена система тристороннього контролю за бланками відповідей. Її сутність полягає в тому, що всі відповіді абітурієнтів скануються до перевірки та після неї. Таким чином, оригінал відповідей знаходився в пункті обробки, його копії до та після перевірки – у базі даних. Копії бланків відповідей за вимогою осіб, які проходили зовнішнє оцінювання, надаються їм у паперовому або електронному варіантах.

Процес ідентифікації робіт абітурієнтів здійснювався в певній послідовності. Заповнені бланки відповідей надходять до 9-ти центрів обробки. Місцезнаходження центру обробки не відоме особам, які склали тести, їхнім батькам, родичам, знайомим. Це дає можливість попередити спроби пошуку схем впливу на осіб, які залучені до обробки бланків відповідей. У центрах обробки бланки відповідей скануються та проходять процедуру верифікації. Сканування здійснюється для того, щоб розпізнати та внести штрих-код, яким позначено роботу, а також копію роботи до бази даних. Верифікація здійснюється у випадках, коли сканер не може чітко прочитати символи чи позначення, зроблені абітурієнтами.

Під час сканування та верифікації в центрах обробки присутні особи, які здійснюють громадський контроль за

обробкою результатів, представники засобів масової інформації, екзаменованих. Фактів фальсифікації відповідей у бланках під час їхньої обробки не зафіксовано.

Після обробки оригінали бланків відповідей направлялися на перевірку. Бланки відповідей «А» перевіряються в центрах обробки за допомогою програмного засобу Abbyy Form Reader, а бланки «Б» – у пунктах перевірки екзаменаторами.

Усі екзаменатори проходять належну підготовку та сертифікацію. Перевірку кожної роботи здійснюють не менше двох екзаменаторів.

Усі роботи, що пройшли розпізнавання та верифікацію, перевіряються. Жодної роботи не втрачено. Екзаменатори та працівники технологічних ліній центрів обробки не знають прізвищ осіб, чії роботи перевіряються, а також назв і місць розташування пунктів тестування.

Після завершення перевірки бланки відповідей «Б» повторно скануються та вводяться до бази даних. Після цього за допомогою програмного засобу «СПРУТ», розробленого фахівцями Українського центру оцінювання якості освіти, визначаються результати та відбувається ідентифікація прізвищ осіб, які виконували ту чи іншу роботу.

Визначення результатів тестування

Визначення результатів тестування здійснюється на основі Порядку визначення результатів зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженого наказом директора Українського центру оцінювання якості освіти за допомогою програмних засобів, розроблених фахівцями Українського центру.

Результати ЗНО використовуються при вступі до різних університетів, а визначення шансів для вступу ґрунтується на комбінації (на певній сумі) результатів тестування з різних предметів. Зважаючи на те, наскільки важливим є визначення результатів ЗНО, Український центр оцінювання якості освіти

повинен видавати результати екзаменів за шкалою, яка в подальшому дозволить виконувати з цими результатами певні операції, що повинні мати під собою реальний смисл, адже потрібно порівнювати результати різних студентів, причому це порівняння буде справедливим.

Тому оцінка результатів зовнішнього незалежного оцінювання визначається за 100 – бальною рейтинговою шкалою (числа інтервалу від 100 до 200 балів із кроком, що дорівнює 0,5 бала (далі – шкала [100-200] балів). В основу визначення рейтингу абітурієнта покладені його результати, обраховані на основі загальної суми тестових балів.

Результати зовнішнього незалежного оцінювання в тестових балах розраховують як арифметичну суму всіх набраних балів за кожне виконане завдання тесту після сканування бланків відповідей А та Б та їх автоматичної обробки за такими схемами:

- завдання на вибір однієї правильної відповіді типу А оцінюється: 1 бал, якщо зазначено правильну відповідь; 0 балів, якщо вибрано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді не надано;

- завдання типу В1 (з короткою відповіддю у вигляді слова) оцінюється: 1 бал, якщо дано правильну відповідь; 0 балів, якщо дано неправильну відповідь, або відповіді не надано;

- завдання типу В2 (з короткою відповіддю у вигляді числа) оцінюється: 2 бали, якщо дано правильну відповідь; 0 балів, якщо дано неправильну відповідь, або відповіді не надано;

- завдання типу В3 (на встановлення відповідності) оцінюється: 1 бал за кожну правильно встановлену відповідність (логічну пару); 0 балів, якщо не вказано жодної правильної логічної пари, або відповіді не надано;

- завдання типу В4 (на визначення правильної послідовності дій) оцінюється: 2 бали, якщо правильно вказано порядок усіх подій; 1 бал, якщо вказано частково правильний порядок, при якому неправильно визначено порядок лише двох послідовних подій; 0 балів, якщо надано інший варіант відповіді, або відповіді не надано;

- завдання типу С перевіряють два екзаменатори за критеріями оцінювання, затвердженими наказом директора Українського центру оцінювання якості освіти.

Відповіді на тестові завдання типу А та В і схеми оцінювання відкритих тестових завдань упродовж трьох діб після проведення тестування оприлюднюються на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

Приклади правильних відповідей на завдання типу С і критерії їхнього оцінювання розміщують на сайті Українського центру оцінювання якості освіти впродовж кількох днів після проведення тестування.

У інформаційних картках до сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання, які абітурієнти надають до приймальних комісій, було вказано результати зовнішнього незалежного оцінювання за рейтинговою шкалою [100-200] балів та кількість тестових балів із кожного предмета.

Формування рейтингової шкали здійснюється на основі розуміння того, що вона є:

- наближеною до еталонної шкали з середнім значенням результатів із кожного предмета;

- стандартизованою. Розподіл абітурієнтів за цією шкалою є приблизно однаковим незалежно від предмета тестування;

- рейтинговою. Абітурієнт, який набрав з даного предмета більше тестових балів, матиме за цією шкалою оцінку не нижчу ніж той, хто набрав з даного предмета меншу кількість балів;

- справедливою. Абітурієнти, які набрали однакову кількість тестових балів із цього предмета, мають за цією шкалою однакову оцінку. Інакше кажучи, успішність учасника тестування під час вступу до ВНЗ повинна залежати не від того чи іншого методу шкалювання, що застосовує УЦОЯО, а виключно від результату, до якого прагнув учасник тестування – набрати якомога більше балів, правильно виконуючи завдання тесту. Водночас усі учасники тестування, що отримали однакову

кількість тестових балів, повинні потрапляти в групу з однаковими балами;

- процедури шкалювання повинні відповідати завданням ЗНО, тобто забезпечити надійною інформацією приймальні комісії ВНЗ для проведення вступної кампанії. Завдання сертифікації навчальних досягнень випускників пов'язане з установленням відповідності критеріям навчальних досягнень, що визначаються державними освітніми стандартами та навчальними програмами. Потрібно також знати, чи відповідають навчальні досягнення випускника критеріям навчальних досягнень 1, 2, 3 або 4 рівня?

Визначення результатів зовнішнього оцінювання здійснюється у два етапи. *На першому етапі*, після завершення перевірки бланків відповідей, визначається тестовий бал учасника зовнішнього оцінювання.

Тестовий бал обчислюється як арифметична сума всіх набраних балів за кожне виконане завдання тесту. Максимальна кількість тестових балів, які можна отримати, правильно виконавши всі завдання тесту, наведена в специфікаціях тестів із кожного предмета. Ці специфікації наведені на сторінці «Підготовка до ЗНО-2010» сайту УЦОЯО.

На другому етапі, на основі тестового балу за допомогою комп'ютерних програмних засобів визначається оцінка результатів учасника зовнішнього оцінювання за 100-бальною шкалою (числа інтервалу від 100 до 200 балів).

Оцінка учасника зовнішнього оцінювання за шкалою 100-200 балів є рейтинговою. Тобто, учасник тестування, який набрав з даного предмета найбільше тестових балів, матиме за цією шкалою найвищу оцінку. Така оцінка є наближеною до еталонної шкали з середнім значенням результатів із кожного предмета. Вона є стандартизованою і розподіл учасників за цією шкалою є приблизно однаковим незалежно від предмета тестування. Переведення тестового бала учасника зовнішнього незалежного оцінювання в оцінку за шкалою 100-200 балів здійснюється на

основі еквіпроцентильного перетворення тестових балів у бали за еталонною шкалою з середнім значенням 150 балів і середньоквадратичним відхиленням 20 балів.

Переведення тестового балу учасника тестування r в оцінку за шкалою 100-200 балів відбувається за допомогою таблиці $T(r)$, в основу якої покладено метод еквіпроцентилів.

Таблиця $T(r)$ будується за таким алгоритмом:

1. Тестовому балу 0 має відповідати 100 балів за шкалою 100-200 балів, з подальшого розгляду вилучаються роботи учасників з нульовими тестовими балами:

$$T(0)=100,$$

2. Кожному тестовому балу r , відмінному від 0, має відповідати оцінка s за шкалою 100-200 балів:

$$T(r)=s,$$

3. Оцінка s обчислюється як найближче число з одним знаком після десяткової коми, що не менше числа x , для якого процентний ранг еталонного розподілу дорівнює процентному рангу значення r тестового балу для розподілу оцінок учасників зовнішнього оцінювання.

Таблиці конвертації тестових балів в оцінки за рейтинговою шкалою [100-200 балів] із кожного предмета затверджені директором Українського центру оцінювання якості освіти та розміщені на офіційному web-сайті.

Використання рейтингової шкали дає можливість визначити та ранжувати абітурієнтів залежно від того, наскільки успішно вони виконали тест.

Представлення результатів тестування

Отримані абітурієнтами результати тестування оприлюднюються в індивідуальній та порівняльній формах.

Індивідуальне представлення результатів здійснюється на персональних сторінках абітурієнтів, розміщених на сайті Українського центру оцінювання якості освіти. Зайти на ці сторінки можуть лише абітурієнти, які отримали в день реєстрації для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні код доступу

(PIN-код). Результати тестування на персональних сторінках оголошуються відразу після перевірки тестових завдань із кожного предмета.

Представлення результатів зовнішнього оцінювання в порівняльній формі здійснено у вигляді таблиць, де подається статистичні дані. Ці таблиці створюють на основі аналізу та порівняння статистичних характеристик у розрізі адміністративно-територіальних одиниць. В окремому розділі відображають психометричні дані тестів.

Оприлюднення результатів зовнішнього оцінювання (крім персональних) здійснюється у формі «Звіту про результати зовнішнього оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які виявили бажання стати студентами вищих закладів освіти», презентованого в мережі Інтернет (сайт Українського центру оцінювання якості освіти), спецвипуску журналу «Тестування і моніторинг в освіті», а також окремого видання, що надсилається до провідних бібліотек України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, обласних державних адміністрацій.

Збереження конфіденційної інформації

Відповідно до п.7 Порядку проведення зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. №1095 «Про деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», зовнішнє оцінювання здійснюється на засадах конфіденційності.

Перелік інформації Українського центру оцінювання якості освіти, що належить до конфіденційної, визначено наказом Міністерства освіти і науки України від 21 листопада 2008 р. №1056 «Про доповнення до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.03.2008 р № 273». Такою інформацією є:

- зміст тестів і порядок виготовлення тестових зошитів;
- персональні дані розробників та укладачів тестових завдань;

- персональні дані абітурієнтів.

З метою забезпечення конфіденційності персональної інформації про абітурієнтів в інформаційно-комунікаційній системі Українського центру створено електронну базу персональних даних осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів. Ця база формується за допомогою мережі Інтернет під час реєстрації абітурієнтів.

Обробка персональних даних здійснюється лише фахівцями Українського центру за формою, що ідентифікує фізичну особу як учасника зовнішнього незалежного оцінювання та відображає персоніфіковані результати тестування.

Право доступу до персональної сторінки на Web-сайті Українського центру, де містяться відомості про абітурієнта, надається за визначеною процедурою суб'єктові персональних даних або, за його згодою, третій особі.

Конфіденційність персональних даних розробників тестових завдань і фахівців, які здійснюють їх експертизу, обумовлена договорами підряду на виконання цих робіт, які укладаються відповідно до нормативних вимог у сфері захисту інформації.

З метою збереження інформації про зміст тестів і порядок виготовлення тестових зошитів в Українському центрі розроблено комплекс спеціальних організаційних і технічних заходів. Зокрема, створено позаштатну службу захисту інформації, одним з основних завдань якої є запровадження комплексного захисту конфіденційної інформації в автоматизованих системах.

Для запобігання несанкціонованому доступу до змісту тестів автоматизовані системи обладнано ліцензійним програмним засобом, що отримав експертний висновок Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Тестові завданнями від часу їхнього створення є службовою інформацією, що не підлягає розголошенню (ст. 37 Закону України «Про інформацію»). У разі потреби тестові завдання пересилаються лише рекомендованими або цінними поштовими

відправленнями (п. 26 Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 р. № 1893).

Відповідно до п. 5.1 Положення про порядок розроблення предметних тестів для зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів тестові завдання, які отримали три і більше схвальні експертні висновки, передаються до закритої частини банку тестових завдань, тобто набувають статусу конфіденційної інформації.

Значна кількість варіантів розроблених тестів, суворий контроль за рухом конфіденційної інформації – усе це сприяло збереженню змісту вибраних для друку варіантів у таємниці. Високий рівень автоматизації тиражування та комплектування тестових зошитів, постійний контроль за цими процесами з боку режимних підрозділів, у тому числі із застосуванням відеоспостереження, виключили можливість несанкціонованого доступу до змісту тестів. Облік готової продукції та технологічних відходів проводився за допомогою лічильників поліграфічного устаткування. Знищення бракованих аркушів відбувалося в типографському приміщенні, про що було складено відповідні акти.

На об'єктах інформаційної діяльності, де здійснювалася обробка конфіденційної інформації, було запроваджено посилений режим обмеження доступу, застосовувалися системи охоронної сигналізації, відеоспостереження. Фізичну охорону забезпечують підрозділи Державної служби охорони при МВС України.

Комплексний підхід до захисту конфіденційної інформації в Українському центрі оцінювання якості освіти – це одна з важливих умов успішного проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

VIII. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ (на прикладі тесту з фізики 2010 р.)

Реформування освіти в Україні передбачає створення високоефективного механізму забезпечення якості освіти, зокрема якості навчальних досягнень учнів. Неможливо досягти значних підсумкових результатів без відповідного контролю за ходом їхнього здобуття, без відповідної корегувальної діяльності.

Існує багато методів вимірювання навчальних досягнень учнів. Серед них найбільш поширеними у практиці роботи є спостереження й опитування (усне і письмове). Безумовно, вони мають і матимуть велике значення в управлінні навчальним процесом. Однак можливості цих традиційних методів діагностування у забезпеченні необхідної якості вимірювання та оцінювання навчальних досягнень учнів дуже обмежені. Одним з високоефективних сучасних засобів якісних вимірювань навчальних досягнень учнів є тест.

Тестами навчальних досягнень називають системи спеціальних завдань для виявлення ступеня засвоєння певних видів навчальної діяльності в сукупності з деякою системою вимірювання та інтерпретування результатів вимірювання. Тест як засіб вимірювання називають стандартизованим тестом.

Стандартизований тест складається щонайменше з чотирьох складових:

- специфікацій;
- системи завдань;
- інструкції щодо проведення тестування;
- технології перевірки, обробки і аналізу результатів тестування.

Технологія створення тестів навчальних досягнень складається з багатьох етапів. Ця процедура називається стандартизацією тесту і передбачає певні види діяльності.

Рис. 8.1. Процедура стандартизації тесту

Під час створення тестових завдань фахівці дотримуються певних правил. Наведемо деякі з них:

- Кожне тестове завдання має оцінювати досягнення важливої навчальної цілі.
- Кожне тестове завдання має перевіряти відповідний рівень засвоєння знань.
- Умова повинна містити чітко сформульоване і зрозуміле для екзаменованого завдання.

- Варіанти відповідей мусять бути вірогідними (правдоподібними).
- Усі дистрактори мають бути вірогідними (правдоподібними).

Інформація, що міститься в одному тесті, не повинна давати відповіді на інше завдання.

Типи тестових завдань

Тестові завдання розробляють відповідно до програми зовнішнього незалежного оцінювання з фізики, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ №865 від 18.09.2008 р.).

Тест із фізики включає завдання різних форм, а саме: завдання з вибором однієї правильної відповіді; завдання на встановлення відповідності (утворення логічних пар); завдання відкритої форми з короткою відповіддю. Відповідно до специфікації у тесті з фізики – 37 завдань. Кількісний розподіл тестових завдань за формами подано в таблиці 8.1.

Таблиця 8.1

№	Форми завдань	Кількість завдань
1	Завдання з вибором однієї правильної відповіді	25
2	Завдання на встановлення відповідності (логічні пари)	2
3	Завдання відкритої форми з короткою відповіддю	10
	Усього	37

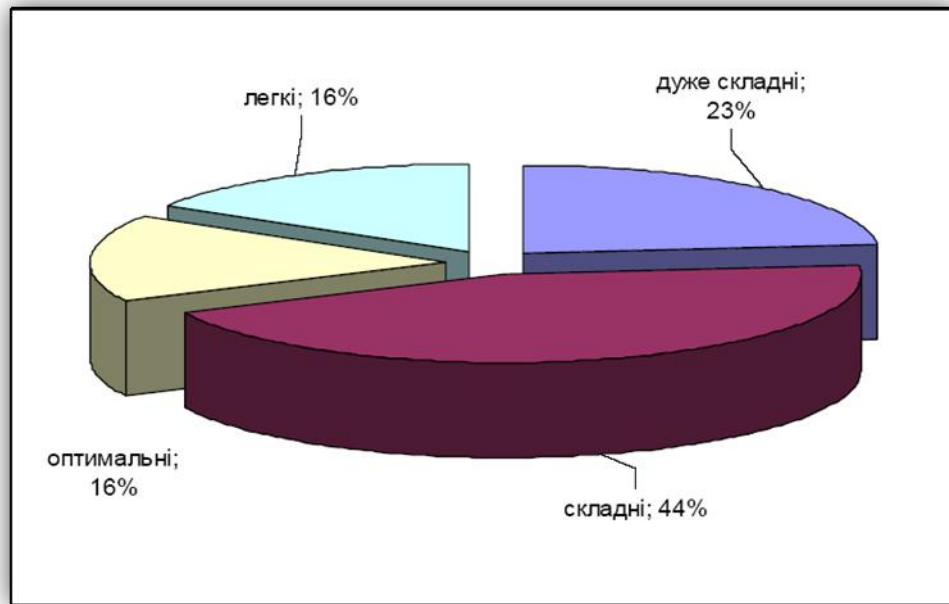

Рис 8.2. Розподіл тестових завдань із фізики за складністю

У тесті представлено якісні, розрахункові, графічні, експериментальні, комбіновані завдання.

До тесту з фізики включено завдання трьох форм.

Завдання 1-25 – завдання з вибором однієї правильної відповіді. Кожне завдання з вибором однієї правильної відповіді складалося з питання та чотирьох варіантів відповідей, серед яких лише один правильний. За виконання завдання цієї форми абітурієнт отримує 1 бал. Якщо вказано неправильну відповідь – 0 балів.

Завдання 26-27 – завдання на встановлення відповідності (утворення логічних пар). До кожного завдання цієї форми у двох колонках подано інформацію, яку позначено цифрами (ліворуч) і літерами (праворуч). Виконуючи завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами і літерами (утворити логічні пари). За кожну правильно позначену логічну пару можна отримати 1 бал. Максимальна кількість балів за правильно виконане завдання – 4.

Завдання 28-37 – завдання відкритої форми з короткою відповіддю. Під час виконання завдань цієї форми потрібно було вписати отриманий числовий результат до бланка відповідей, дотримуючись вимог щодо його заповнення. До бланка

відповідей абітурієнти вписували лише числову відповідь тієї розмірності, що вказана в умові завдання. За правильне виконання завдання цієї форми нараховується 2 бали. Якщо вказано неправильну відповідь – 0 балів.

Максимальна кількість балів, яку можна отримати, розв'язавши правильно всі завдання тесту з фізики, – 53 бали.

Форми та приклади тестових завдань

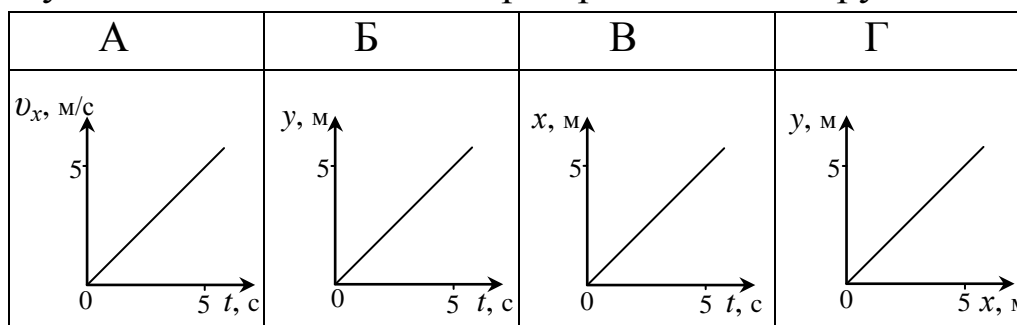
Завдання з вибором однієї правильної відповіді

Кожне завдання цієї форми складається із запитання та чотирьох варіантів відповідей, з яких тільки одна – правильна.

Завдання цієї форми вважається виконаним, якщо в бланку відповідей відмічений тільки один варіант відповіді в рядку варіантів відповідей до кожного завдання.

Наприклад:

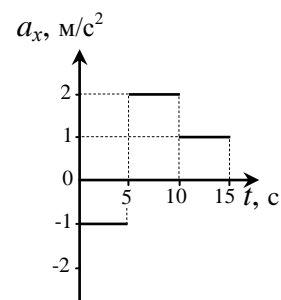
1. Тіло рухається у площині x_0y . Визначте, яка з наведених на рисунку залежностей свідчить про прямолінійний рух тіла.

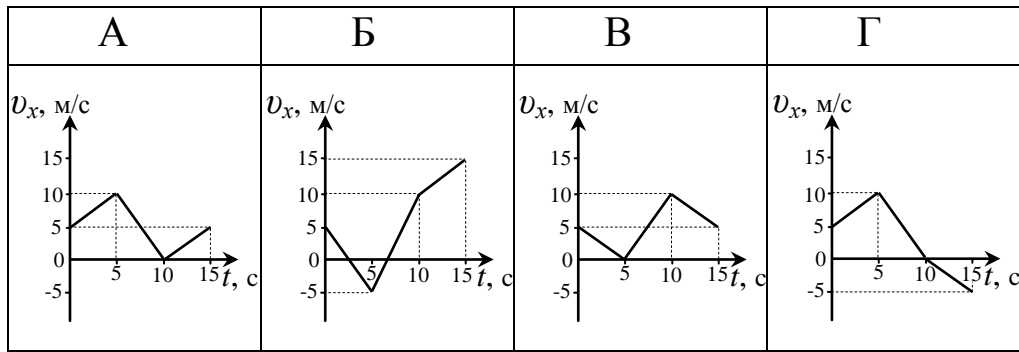

Правильна відповідь: Г

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Механічний рух. Система відліку.

2. Для прямолінійного руху за графіком залежності проекції прискорення тіла від часу визначте графік залежності проекції швидкості цього тіла від часу. $v_0X=5$ м/с.

Правильна відповідь: Г.

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Графіки залежності кінематичних величин від часу при рівномірному і рівноприскореному рухах.

3. Два однакові диски обертаються навколо своїх осей. Точки на краю першого диска мають в 4 рази менше нормальне прискорення, ніж точки на краю другого диска. Знайдіть відношення періоду обертання першого диска до періоду обертання другого диска.

А 4	Б 2	В 0,5	Г 0,25
-----	-----	-------	--------

Правильна відповідь: Б

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Рух по колу з постійною за величиною швидкістю. Період і частота обертання. Лінійна і кутова швидкості. Доцентрове прискорення.

4. Учні на уроці фізкультури грають у волейбол. Визначте максимальну висоту (у метрах) відносно рук гравців, якої досягає м'яч, якщо відомо, що у польоті між двома ударами він перебуває 2 с. Вважайте, що $g = 10 \text{ м/с}^2$.

А 20 м	Б 10 м	В 5 м	Г 2,5 м
--------	--------	-------	---------

Правильна відповідь: В

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Рух тіла під дією сили тяжіння.

5. Запобіжник розрахований на силу струму 1 А. Визначте, навантаження якої максимальної потужності можна вмикати через цей запобіжник до мережі з напругою 220 В.

А 1 Вт	Б 220 Вт	В 110 Вт	Г 221 Вт
--------	----------	----------	----------

Правильна відповідь: Б

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Робота і потужність електричного струму.

Завдання на встановлення відповідності (логічні пари)

Виконання завдань цієї форми полягає у встановленні відповідності між фізичними величинами, виразами, умовами, твердженнями, висновками тощо, логічно пов'язаними між собою, але розташованими за умовою завдання у різних групах довільним чином.

Завдання цієї форми вважається виконаним, якщо до кожного пункту, позначеного буквою, вказаний один правильний варіант відповіді, позначений цифрою і записаний до бланка відповідей.

Наприклад:

1. Установіть відповідність між назвами формул, що стосуються коливань, та власне самими формулами.

- А період коливань тіла, що здійснює коливання на пружині;
- Б рівняння гармонічних коливань;
- В потенціальна енергія пружини, на якій тіло здійснює горизонтальні коливання;
- Г період коливань математичного маятника.

- 1 $E_k = \frac{mv^2}{2}$;
- 2 $T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}}$;
- 3 $E_p = \frac{kx^2}{2}$;
- 4 $x_1 = A\cos(\omega t + \varphi_0)$;
- 5 $x_2 = A\sin(\omega t + \varphi_0)$;
- 6 $T = 2\pi\sqrt{\frac{m}{k}}$.

А	
Б	
В	
Г	

Правильна відповідь:

А	5
Б	4
В	3
Г	2

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Коливальний рух. Вільні механічні коливання.

2. Установіть відповідність між прізвищами видатних учених та їх науковим доробком.

А Гейгер Г.,	1 планетарна (ядерна) модель атома;	
Мюллер В.;	2 теорія відносності;	
Б Столетов О.;	3 квантова теорія будови атома;	
В Ейнштейн А.;	4 експериментальна реєстрація	
Г Резерфорд Е.	заряджених частинок;	
	5 закони фотоефекту.	

А	
Б	
В	
Г	

Правильна відповідь:

А	4
Б	5
В	2
Г	1

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Методи реєстрації іонізуючого випромінювання.

Завдання відкритої форми з короткою відповіддю

При виконанні кожного з цих завдань потрібно вписати отриманий чисельний результат у бланк відповідей відповідно до вимог заповнення бланка. Виконання завдань у чернетці не перевіряються і до уваги не беруться. До бланка відповідей вписується лише чисельна відповідь тієї розмірності, яка вказана в умові завдання.

Завдання вважається виконаним правильно, якщо в бланку відповідей відповідно до правил заповнення бланка записана правильна відповідь.

Наприклад:

1. По паралельних дорогах в одному напрямку рухаються потяг довжиною 100 м та маленький легковий автомобіль. Швидкість потягу дорівнює 54 км/год., швидкість автомобіля 72 км/год. Визначте, скільки часу знадобиться автомобілю, щоб випередити потяг (проїхати від останнього до першого вагона). Відповідь запишіть у секундах.

Правильна відповідь: 20 с

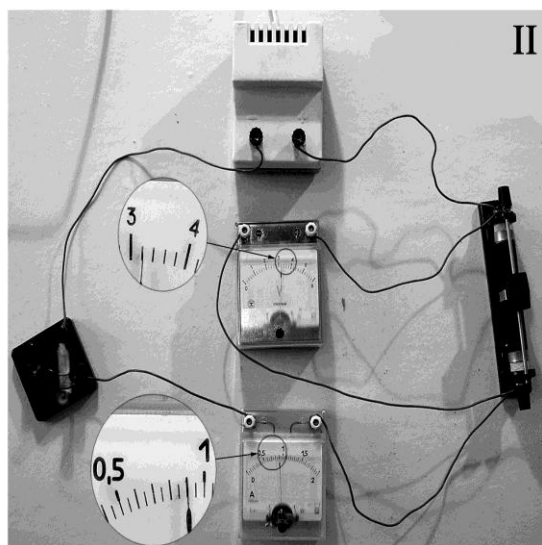
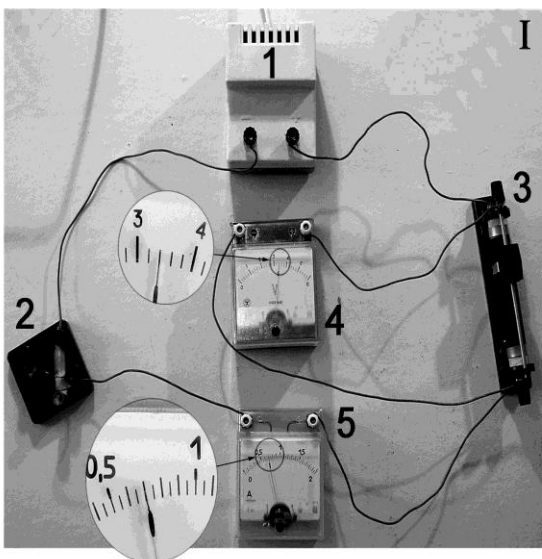
Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Швидкість. Додавання швидкостей.

2. Визначте, у скільки разів треба збільшити потужність двигуна водяного насоса, щоб він через трубу такого самого перерізу за одиницю часу подавав утричі більше води. Воду вважайте ідеальною рідиною. Труба горизонтальна.

Правильна відповідь: у 27 разів

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Закон збереження енергії в механічних процесах. Механічна робота. Потужність.

3. На рисунку зображене електричне коло, що складається з джерела постійного струму (1), вимикача (2), реостата (3), вольтметра (4) й амперметра (5).

Коли замкнули електричне коло, покази приладів установилися, як на рисунку І. Коли повзунок реостата перемістили, покази приладів змінилися, як на рисунку ІІ. Визначте (у вольтах) ЕРС джерела струму.

Правильна відповідь: 4,1 В

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Електрорушійна сила. Закон Ома для повного кола.

4. До електромережі під'єднаний знижувальний трансформатор, коефіцієнт трансформації якого дорівнює 5. Опір вторинної обмотки трансформатора дорівнює 0,4 Ом, а опір корисного навантаження 4 Ом. Визначте напругу в мережі живлення, до якої під'єднаний трансформатор, якщо напруга на корисному навантаженні дорівнює 40 В. Опором первинної обмотки знехтуйте. Відповідь подайте у вольтах.

Правильна відповідь: 220 В

Компоненти програмових вимог, що перевіряються завданням: Трансформатор.

Завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю (2009 р.)

Ці завдання використовуються для перевірки найскладніших умінь (аналізувати ситуацію, логічно міркувати, обґрунтовувати свої дії, чітко записувати їх, робити висновки). Оцінюється не лише кінцевий результат, а все розв'язання задачі взагалі.

Завдання з розгорнутою відповіддю оцінюється експертами з урахуванням правильності і повноти відповіді.

Учасники оцінювання повинні:

Акуратно оформити розв'язання, зробивши чіткі та розбірливі записи і позначення, що не допускають подвійного трактування.

1. Записати умову задачі в скороченому вигляді.

2. Виразити дані величини в одиницях СІ (якщо це необхідно для правильного розв'язання задачі).

3. Якщо потрібно, то виконати рисунок, накреслити схему або графік відповідно до умови задачі з метою побудови моделі явища, виявлення взаємозв'язків і співвідношень між величинами, більш наочного виявлення залежностей між ними. На схемі, рисунку нанести всі важливі для розв'язання задачі позначення.

4. Застосувати закони і закономірності для запису формул та рівнянь, що описують процеси або явища, які розглядаються у задачі, і розв'язання яких необхідно для виконання завдання обраним способом. Зробити необхідні спрощення, припущення, коротко пояснити, прокоментувати зроблене тощо.

5. Провести необхідні математичні перетворення. Записати розв'язок задачі в загальному вигляді.

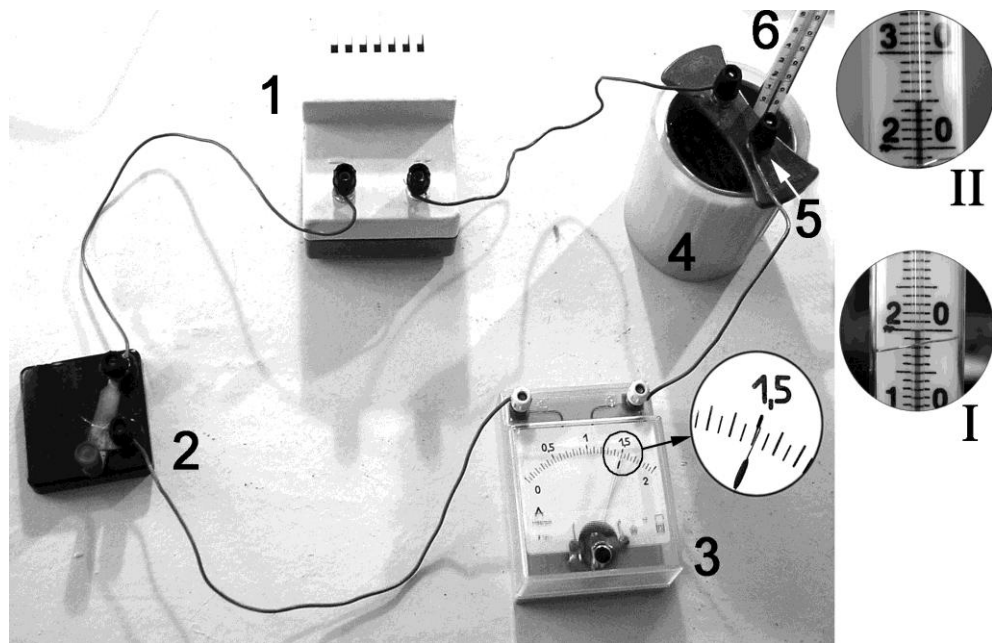
Перевірити правильність одиниці отриманої фізичної величини.

Відповідно до умови задачі знайти числове значення шуканих величин або побудувати графік. Проаналізувати одержаний результат, оцінити його вірогідність.

8. Записати відповідь задачі відповідно до вимог умови.

Наприклад:

1. Для проведення лабораторної роботи з дослідження ККД установки з електричним нагрівником зібрали електричне коло з джерела постійного струму (1), вимикача (2), амперметра (3) та дротяної спіралі (5). До калориметра (4) налили 180 мл води та встановили термометр (6). Покази термометра до замикання вимикача (2) зображені на фото I. Покази термометра через 20 хвилин після замикання електричного кола зображені на фото II. Визначте (у процентах) ККД даної установки. Сила струму протягом досліду залишалася незмінною. Опір дротяної спіралі дорівнює 2 Ом. Густина води 1000 кг/м³; питома теплоємність води $4,2 \cdot 10^3$ Дж/(кг·К), теплоємність калориметра мала.

Розв'язання:

$$V = 180 \text{ мл} = 1,8 \cdot 10^{-4} \text{ м}^3$$

$$R = 2 \text{ Ом}$$

$$I = 1,5 \text{ А}$$

$$T_1 = 293 \text{ К}$$

$$T_2 = 298 \text{ К}$$

$$\rho = 1000 \text{ кг/м}^3 = 103 \text{ кг/м}^3$$

$$c = 4200 \text{ Дж/(кг} \cdot \text{К)} = 4,2 \cdot 10^3 \text{ Дж/(кг} \cdot \text{К)}$$

$$t = 20 \text{ хв} = 1200 \text{ с}$$

Кількість тепла, отримана водою, визначається формулою $Q_1 = cm(T_2 - T_1)$; $m = \rho V$; $Q_1 = c\rho V(T_2 - T_1)$.

Кількість тепла, спожитого електричним нагрівником, визначається законом Джоуля-Ленца $Q_2 = UIt = I^2Rt$.

За означенням ККД дорівнює відношенню корисно витраченої енергії (отриманої водою кількості теплоти Q_1) до загальної кількості теплоти Q_2 , виділеної нагрівником. ККД установки визначається формулою

$$\eta = \frac{Q_1}{Q_2} \cdot 100\%$$

Підставимо вирази для Q_1 та Q_2 :

$$\eta = \frac{c\rho V(T_2 - T_1)}{I^2Rt} \cdot 100\%$$

$\eta - ?$

Перевіримо одиницю шуканої величини (ККД):

$$\eta = \frac{\frac{\text{Дж}}{\text{кг} \cdot \text{К}} \cdot \frac{\text{кг}}{\text{м}^3} \cdot \text{м}^3 \cdot \text{К}}{\text{А}^2 \cdot \text{Ом} \cdot \text{с}} \cdot 100\% = \frac{\text{Дж}}{\text{Дж}} \cdot 100\% = 100\%$$

Розрахуємо чисельне значення ККД установки:

$$\eta = \frac{4,2 \cdot 10^3 \cdot 10^3 \cdot 1,8 \cdot 10^{-4} \cdot (98 - 293)}{1,5^2 \cdot 2 \cdot 1200} \cdot 100\% = 70\%$$

$$\eta = 70\%.$$

Чисельне значення ККД установки є цілком вірогідним, не суперечить фізичному змісту поняття коефіцієнта корисної дії.

Відповідь: ККД установки дорівнює 70 %.

Таблиця 8.2

Схема оцінювання:

Визначення показів приладів з фотографії; запис умови задачі у скороченому вигляді, введення необхідних позначень; вираження всіх необхідних для розв'язання задачі даних в одиницях СІ.	2 бала
Стисле пояснення обраного методу розв'язання, посилення на закони.	2 бала
Запис закону Джоуля-Ленца.	1 бал
Запис формули для кількості тепла, необхідної для нагрівання води.	1 бал
Вивід остаточної формули для ККД установки у загальному вигляді.	1 бал
Перевірка одиниці коефіцієнта корисної дії.	1 бал
Розрахунок чисельного значення шуканої величини (ККД); оцінка реальності отриманого результату.	1 бал
Чіткий запис відповіді задачі із зазначенням одиниці шуканої величини (ККД).	1 бал
Всього	10 балів

ІХ. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Проведення зовнішнього оцінювання в 2008 - 2010 рр. є важливою подією в суспільно-політичному житті української держави. Українська освітня система підтверджує наявність у ній потужного потенціалу для розвитку та оновлення, зміни застарілих парадигм та підходів, проведення системних реформ, першою і значущою серед яких стало запровадження зовнішнього оцінювання. Досвід цієї роботи дає підстави для твердження, що зовнішнє оцінювання навчальних досягнень бажаючих вступити до вищих навчальних закладів утвердилося в Україні повністю і безповоротно. У цю систему повірила більшість населення України, провідні політики та керівники закладів освіти різного рівня. Набутий досвід та уроки будуть покладені в основу вдосконалення цієї роботи в майбутньому.

Проведене зовнішнє незалежне оцінювання в Україні останніх років дає можливість зробити загальні висновки щодо сприйняття зацікавленими суб'єктами ЗНО цієї інноваційної процедури при зарахуванні до ВНЗ та оцінити ефективність її запровадження з точки зору об'єктивності, справедливості і забезпечення рівного доступу до вищої освіти.

1. У суспільстві поступово утверджується позитивне ставлення до ЗНО, довіра до його результатів і переконання, що відбір студентів на цих засадах став прозорішим й об'єктивнішим. Особи, які склали тести отримали об'єктивні результати про рівень власних навчальних досягнень, змогли вчасно подати документи до приймальних комісій вищих навчальних закладів і взяти участь в конкурсній кампанії. Результати соціологічного опитування[6] показали, що більше половини учнів і студентів, а також працівників ЗНЗ довіряють результатам ЗНО. Дещо нижчий цей показник у працівників ВНЗ (35 %), хоча 42 відсотки викладачів у чомусь довіряють ЗНО, у чомусь ні; лише 7 відсотків цієї категорії респондентів висловили недовіру ЗНО, що у порівнянні з 2007 роком підтверджує

позитивну тенденцію покращання ставлення до ЗНО з боку викладачів ВНЗ (рівень довіри зріс на 24 %, а показник недовіри знизився на 46 %). Позитивне ставлення до ЗНО зросло у керівного складу ЗНЗ і ВНЗ.

2. Серед працівників ЗНЗ близько двох третин опитаних вважають ЗНО більш досконалою системою вступу до ВНЗ, ніж вступні іспити. Цю думку поділяють більше половини опитаних студентів і майже половина (44 %) опитаних учнів. Проте лише третина працівників ВНЗ вважає ЗНО більш досконалою системою, ніж вступні іспити.

3. Соціологічні дослідження думки освітян, учнів і студентів про ЗНО виявило в цілому позитивне ставлення до незалежного тестування як процедури вступу до ВНЗ, підтвердило ефективність запропонованої моделі ЗНО, показало, що існує стійка тенденція поліпшення рівня довіри до результатів ЗНО і визнання їх справедливими.

4. Статистичний аналіз справедливості системи вступу до ВНЗ на основі ЗНО (рівності доступу до вищої освіти різних соціальних груп абітурієнтів) показав, що система вступу до ВНЗ на основі ЗНО в основному забезпечує рівність різних категорій громадян у здобутті вищої освіти. Однак, пропонується запровадження поряд з предметним тестуванням оцінювання здатності абітурієнта до продовження навчання у ВНЗ – так званого тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК).

5. У результаті проведення зовнішнього оцінювання бажаним стати студентами вищих закладів освіти створені однакові умови для виявлення рівня індивідуальних навчальних досягнень, що забезпечено:

- відсутністю дискримінації тих, хто складав тести, за будь-якою ознакою, чи надання переваг будь-кому з них;
- дотриманням конфіденційності під час підготовки тестів, виготовлення зошитів із завданнями, формуванням баз даних;

- відсутністю фальсифікацій у процесі ідентифікації осіб, які брали участь в зовнішньому оцінюванні, розрахунку результатів тестування, конвертації їх у рейтингову та критеріальну шкали;
- достатньо високим рівнем організованості під час проведення зовнішнього оцінювання, виконанням усіх регламентних робіт у визначені терміни;
- достатнім фаховим рівнем осіб, які готували та проводили зовнішнє оцінювання;
- можливістю для осіб, які склали тести, пройти апеляційний процес;
- відкритістю та прозорістю процесу підготовки, проведення зовнішнього оцінювання та визначення його результатів.

6. За підсумками зовнішнього оцінювання формуються бази даних результатів для проведення порівняльного аналізу роботи навчальних закладів системи загальної середньої освіти, випускники яких брали участь у ньому, освітніх систем окремих регіонів та адміністративно - територіальних утворень. Отримано великий масив інформації, який використано для роботи, спрямованої на вдосконалення основних засад організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах системи загальної середньої освіти та його змісту.

5. Важливою умовою демократизації системи освіти в Україні є відкритість результатів будь-якого оцінювання (учнів, шкіл, вчителів). Крім того, інформація щодо учнівських досягнень є частиною інформації про якість національної освіти, куди зазвичай входять:

- індикатори контексту (соціоекономічний статус учнів та клімат школи);
- ресурси, що вкладаються в освіту (витрати на учня, зарплата вчителів, матеріальна та методична база);
- навчальний процес (кількість навчальних годин, кількість учнів у класі);

- освітні результати (навчальні досягнення, кількість учнів, що пішли зі школи, зайнятість, подальша освіта).

Будь-яка, навіть дуже добре розроблена, оцінна модель ніколи не є ідеальною, тому запровадження системи зовнішнього оцінювання в Україні повинне передбачати постійне вдосконалення оцінних процедур відповідно до нових запитів суспільства. Система зовнішнього оцінювання навчальних досягнень бажаючих вступити до вищих навчальних закладів вимагає ґрунтовного вдосконалення, зокрема в питаннях:

- підвищення відповідальності та підзвітності кожного учасника зовнішнього оцінювання;
- удосконалення процедури реєстрації бажаючих взяти участь у зовнішньому оцінюванні;
- поліпшення якості підготовки тестових завдань, забезпечення їхньої валідності, об'єктивності, надійності;
- удосконалення системи експертизи тестових завдань;
- мінімізації появи технічних дефектів у процесі підготовки тестових завдань;
- удосконалення роботи, спрямованої на добір та підготовку кадрів спеціалістів, що залучаються до проведення зовнішнього оцінювання;
- значного вдосконалення (скорочення) мережі пунктів тестування, її диверсифікації;
- розмежування в часі проведення державної підсумкової атестації в загальноосвітніх школах та кампанії зовнішнього оцінювання;
- випередження з метою унеможливлення можливих проявів фальсифікацій під час проведення зовнішнього оцінювання, опрацювання та визначення його результатів;
- удосконалення методики обробки та представлення результатів зовнішнього оцінювання;
- створення єдиного Центру опрацювання результатів зовнішнього оцінювання;

- удосконалення систем технічного захисту інформації в системі зовнішнього оцінювання;
- переходу до часткового фінансування видатків на підготовку до проведення зовнішнього оцінювання за рахунок осіб, що виявили бажання скласти тести (вартість поштових послуг, друку інформаційних матеріалів, повторного виготовлення сертифікатів тощо).

Головними чинниками, що стримують розвиток системи зовнішнього оцінювання є:

- відсутність законодавчого унормування проведення зовнішнього оцінювання;
- фінансування зовнішнього оцінювання навчальних досягнень бажуючих вступити до вищих навчальних закладів із Державного бюджету України в обсягах, що не відповідають завданням, які ставляться перед цією системою;
- застарілі принципи взаємовідносин у процесі проведення зовнішнього оцінювання між Українським (регіональними) центрами оцінювання якості освіти та закладами освіти, які залучаються до його організації;
- відсутність в Українського центру оцінювання якості освіти можливостей впливу на вступну кампанію;
- відсутність належної матеріально-технічної бази для діяльності Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти;
- невизначеність правового статусу Українського та регіональних центрів оцінювання якості освіти, їхніх працівників;
- відсутність структурних підрозділів Українського центру оцінювання якості освіти у більшості обласних центрів України;
- надмірна політизація деяких аспектів проведення зовнішнього оцінювання.

Лише ліквідація вищезазначених чинників може забезпечити подальший успішний розвиток системи зовнішнього оцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий. - М.: Центр тестирования, 2002.
2. Балакірєва О.М., Міщенко М.Д., Яременко О.О. Аналітичний звіт “Ставлення молоді до впровадження системи єдиного тестування випускників середніх закладів освіти”. — центр “соціальний моніторинг” спільно з українським Інститутом соціальних досліджень, 2002.
3. Булах І.Є., Мруга М.Р. Створюємо якісний тест: Навч. посібник.— К.: Майстер-клас,— 2006 – 160 с.
4. Вайс К.Г. Оцінювання: Методи дослідження програм та політики. К.: Основи, 2000.
5. Гавриленко І.М. Соціологічний моніторинг і діагностика в освіті // Освіта і управління. -1998. -№2.-Т. 2.- С. 7-9.
6. Дослідження якості системи вступу до ВНЗ України на основі зовнішнього незалежного оцінювання випускників загальноосвітніх навчальних закладів // Аналітичний звіт за проектом міжнародної громадської організації «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» за грантом Міжнародного фонду «Відродження»; Київ – 2010.
7. Жерар Франсуа-Марі, Ксав'є Роеж'єр. Як розробляти та оцінювати шкільні підручники / Пер. з франц. М. Марченко. — К.: К.І.С., 2001. — 352 с.
8. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. 2008 р.: Інформаційні матеріали/ Український центр оцінювання якості освіти: Уклад.: І.Л.Лікарчук (наук. ред.) та ін. – К., 2007. – 288 с.
9. Изучение знаний и умений учащихся в рамках Международной Программы PISA. Общие подходы. / Ковалева Г.С., Красновский З.А., Краснокутская Л.П., Краснянская К.А., ИОСО РАО, 1999.
10. Качалова Л.П. Педагогический мониторинг: Процессы интеграции психолого-педагогических знаний будущего учителя // Стандарты и мониторинг в образовании. - 1999. - №6. - С. 31-34.
11. Лабораторія законодавчих ініціатив «Проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів України у 2008 році.» (аналітична записка) Київ 2008.

12. Локшина О.І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід //Київ: Педагогіка і психологія, №1 (XXXVIII)'03. - С. 108-116.
13. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика – К.: Вид. дім “Шкільний світ”: Вид. Л.Галіцина, 2006. –128 с. – (Б-ка “Шкіл. світу”).
14. Лукіна Т.О. Державна політика забезпечення якості загальної середньої освіти // Економіка України. - 2004. - №6. - С. 64-71.
15. Лукіна Т.О. Реалізація державної освітньої політики щодо розвитку орієнтованої освіти // Педагогіка і психологія. — 2004. — №3. — С. 85—97.
16. Лукіна Т.О. Реалізація освітньої державної політики України: аспект доступності освіти // Статистика України. - 2003. - №4. - С. 40-44.
17. Лукіна Т.О. Якість українських підручників для середніх загальноосвітніх шкіл: проблеми оцінюваням і результати моніторингу. - К.: Видавничий центр "Академія", 2004.
18. Майоров А.Н. Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование. - СПб: Образование и культура, 1996.
19. Майоров А.Н. Теория и практика создания тестов для системы образования. - М.:Интеллект-Центр, 2002. - 296 с.
20. Майоров А.Н. Теорія і практика створення тестів для системи освіти. – Львів., 2001. - 296 с.
21. Майоров А.Н. Мониторинг как практическая система //http://www.mto.ru/ children/monitoring/system.html.
22. Максимова В.Н. Концепция системной диагностики качества общего среднего образования // ж-л "Педагогическая диагностика", 2004, №2, с. 9-19.
23. Михайличев Е.А. К понятийному аппарату педагогической диагностики // ж-л "Педагогическая диагностика", 2004.
24. Моніторинг стандартів освіти / За ред. А.Тайджмана і Т.Н.Послтвейта.-Львів: Літопис, 2003.
25. Моніторинг стандартів освіти/За ред. Лльберта Тайджмана і Т.Невілла Послтвейта. — Львів: Літопис, 2003. - 328 с.
26. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І. Локшиної – К.: К.І.С, 2004. –128 с.
27. Орлов А.И. Теория измерений и педагогическая диагностика // ж-л " Педагогическая диагностика", 2004, №2, с. 20-32.
28. Основные результаты международного исследования образовательных достижений учащихся PISA-2000 (краткий отчет). — Москва: Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2002.

29. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2009 році// УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Київ - 2009. с. 350
30. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2010 році// УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ. Київ - 2010. с. 352
31. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідність. Наукове видання / Я.Я.Болюбаш, І.Є.Булах, М.Р.Мруга, І.В.Філончук.– К.: Майстер-клас, 2007.– 272 с.
32. Результаты международного исследования TIMSS-R в России (краткий отчет). - Москва: Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2000.
33. Сравнительный анализ математической и естественно-научной подготовки учащихся основной школы России. / Денищева Л.О., Дюкова С.Е., Ковалева Г.С., Корощенко А.С., Краснянская К.А., Мягкова А.Н., Найденова Н.Н., Резникова В.З., Суравегина И.Е. / под ред. Г.С. Ковалевой. - Центр ОКО ИОСО РАО, Москва, 1995.
34. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. — М.: Российское педагогическое агентство, 1998. — 354 с.
35. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. — М.: Российское педагогическое общество, 2000. — 320 с.

РЕСУРСИ

1. www.mon.gov.ua – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України.
2. www.nbuv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім.Вернадського.
3. www.testportal.com.ua – веб-сторінка Українського центру оцінювання якості освіти.
4. The Condition of Education 2004 Report / <http://nces.ed.gov>.
5. Education at a Glance 2001, 2002, 2003, 2004. / <http://www.oecd.org/document>.
6. European Report on the Quality of School Education. Sixteen Quality Indicators. Report based on the work of the Working Committee on Quality Indicators. / <http://europa.eu.int>
7. Global Education Digest 2004: Comparing Education Statistics across the World./<http://www.uis.unesco.org>.

8. Monitoring the Standards of Education. Papers in Honour of John Keeves.
Ed. By A.C.Tuijman and T.N.Postlethwaite. - Pergamon, 1994. - 266 p. 14.
<http://nces.ed.gov/programs/coe/kist/index.asp>.
9. Educational Assessment, www.inep.pov.br
10. IEA Third International Mathematics and Science Study (TIMSS 1994-95).
General Report, www.oecd.org
11. Knowledge and Skills for Life. First Results from PISA 2000. Executive
Summary. OECD, 2001. - www.pisa.oecd.org
12. PIRLS 2001. International Report timss.bc.edu/pirls2001i/PIRLS2001

АДРЕСИ ГОЛОВНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Український центр оцінювання якості освіти

Адреса: 01135, м. Київ, вул. Чорновола, 24.

Телефон «гарячої лінії»: 8-800-502-43-30.

(Працює щодня, крім неділі та святкових днів із 9-00 до 21-00.

Дзвінки зі стаціонарних телефонів — безкоштовні).

www.testportal.com.ua

e-mail: org@testportal.com.ua

Київський регіональний центр оцінювання якості освіти (для
учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у м.
Києві, Київській і Черкаській областях)

Адреса: 07400, Київська обл., м. Бровари, вул. Незалежності, 14-б.

Телефони: 360-70-04, 361-42-17

e-mail: rc_kiev@ukr.net

Вінницький регіональний центр оцінювання якості освіти (для
учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у
Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій областях)

Адреса: 21009, м. Вінниця, вул. Київська, 46.

Телефони: 8-0432-65-65-35, 8-043-65-65-34 (т/ф)

www.v-ntest.org.ua

e-mail: v-ntest@ukr.net

Дніпропетровський регіональний центр оцінювання якості
освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які
проживають у Дніпропетровській та Полтавській областях)

Адреса: 49083, м. Дніпропетровськ, вул. Новоселівська, 27.

Телефони: 8-056-790-24-98, 8-056-790-24-97 (т/ф).

e-mail: rc.dnopr@testportal.com.ua

Донецький регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у Донецькій та Луганській областях)

Адреса: 83014, м. Донецьк, вул. Мушкетівська, 19.

Телефон: 8-0622-97-67-64 (т/ф)

www.test.dn.ua

e-mail: rc.donetsk@testportal.com.ua

Івано-Франківський регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій і Тернопільській областях)

Адреса: 76014, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 10-а.

Телефон: 8-034-275-09-75 (т/ф)

www.test.-f.ua

e-mail: rc.-f@testportal.com.ua

Львівський регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у Львівській, Волинській та Рівненській областях)

Адреса: 79039, м. Львів, вул. Шевченка, 116 (ВПУ № 29, корп. 2)

Телефони: 8-032- 231-49-83 (т/ф), 8-032-242-26-60.

www.lvtest.org.ua

e-mail: lvtest@ukr.net

Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у Одеській, Миколаївській та Кіровоградській областях)

Адреса: 65114, м. Одеса, вул. Академіка Корольова, 26.

Телефон: 8-048-784-69-95 (т/ф)

www.test-center.od.ua

e-mail: rc.odesa@testportal.com.ua

Сімферопольський регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які

проживають у АР Крим, м. Севастополі, Запорізькій та Херсонській областях)

Адреса: 95026, м. Сімферополь, вул. Семашка, 15.

Телефон: 8-0652-54-76-48 (т/ф).

www.crimeatest.org.ua

e-mail: rc.simferopol@testportal.com.ua

Харківський регіональний центр оцінювання якості освіти (для учасників зовнішнього оцінювання, які проживають у Харківській, Чернігівській та Сумській областях)

Адреса: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, к. 463.

Телефон: 8-057-705-15-64 (т/ф)

www.zno-kharkiv.org.ua

e-mail: rc.kharkiv@testportal.com.ua.

Навчальне видання

**ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ
В ОСВІТІ УКРАЇНИ
КУРС ЛЕКЦІЙ**

Навчальний посібник

TEMPUS PROJECT
Educational Measurements
Adapted to EU Standards

Видано за підтримки програми **TEMPUS IV** на виконання міжнародного проекту «Освітні вимірювання, адаптовані до стандартів ЄС»

Відповідальний за випуск Гадяк Ж.В.

Надруковано з оригінал-макету, наданого авторами

Підписано до друку 27.08.2010 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовно-друк. аркушів – 5,2
Тираж 100 примірників.
Замовлення
